

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Інновації, тенденції та проблеми сучасного права

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua
Юридична лінія

12 квітня 2017 р.

Інновації, тенденції та проблеми сучасного права: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. - Тернопіль, 2017-111 с.

УДК 340 (063)
ББК 67я431

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних питань, які оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. 0979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

АВТОРИТАРНИЙ РЕЖИМ У КИТАЇ ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Аразов Вадим Фікратович

Університет митної справи та фінансів

Правовий аналіз авторитарних політичних режимів у сучасному світі, на підставі використання індексів дотримання політичних прав і громадянських свобод “Freedom house” та „Economist”, дозволяє звернути увагу на такі закономірності.

Наприклад державна влада в Китаї здійснюється через ряд політичних інститутів і відносин, які характеризуються як взаємозв'язком, так і диференційованістю, становить політичну систему Китаю. [1, с.1]

Відповідно з Конституцією від 4 грудня 1982 р. за формою державного правління Китай є соціалістичною народною республікою. В Китаї на центральному рівні існують шість владних структур: Всекитайські Збори народних представників, Голова Китайської Народної Республіки, Державна Рада, Центральна Військова Рада, Верховний Народний Суд і Народна Прокуратура. [2, с.3]

Важливим інститутом політичної системи Китаю є Комуністична партія Китаю. У Конституції зазначається особлива роль КПК в історії країни: перемога в революції та успіхи в будівництві соціалізму в минулому та майбутньому пов'язуються з її керівництвом. У Статуті Комуністичної партії Китаю, прийнятому на її XII з'їзді 1982 р., КПК називається “керівним ядром справи соціалізму в Китаї”. Статус Комуністичної партії як єдиної керівної та правлячої партії закріплено Конституцією Китаю. Хоча в Китаї, крім КПК, існують ще вісім демократичних політичних партій, в юридичній літературі її характеризують як однопартійну країну, тому що тільки Комуністичній партії надано статус практично державної партії. [3, с.1]

До політичних інститутів, що складають кістяк політичної системи Китаю, належать засоби масової інформації (ЗМІ). Слід нагадати, що в Китаї вони являють собою об'єкт державної власності, не мають прав юридичної особи та фінансуються з коштів державного бюджету. Держава (точніше КПК в особі її центральних і місцевих партійних органів) здійснює контроль за радіомовленням і телебаченням та іншими засобами масової інформації. Розглядаючи політичну систему, слід пам'ятати, що в КНР чітко провадяться у життя ідеї марксизму-ленізму, Мао Цзе-дуна без будь-яких намагань до реформування (політичної системи). У той самий час у країні результативно провадяться глибокі економічні

реформи, що загалом визначає принцип будівництва соціалізму в країні “з китайською специфікою”.

Джерела:

1. http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_54/liashenko_politychni.pdf
2. <http://pidruchniki.com/17620522/turizm/kitay>
3. <http://textbooks.net.ua/content/view/3423/20/>

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Бернадська Богдана Павлівна

студентка юридичного факультету Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки

Європа пройшла тривалий і складний шлях до зрозуміння, що саме об'єднання зусиль держав у різноманітних сферах є тією моделлю, яка здатна забезпечувати мир та сталий розвиток на континенті. Створення Європейського Союзу стало однією із найвизначніших подій XX століття, що обумовила докорінні зміни в усталених протягом століть засадах суспільного життя і державно-правовому розвитку європейських країн.

Не дивлячись на те, що ЄС стрімко розвивається, як шляхом поглиблення інтеграції, так і завдяки його розширенню, питання його правової природи до сих пір залишається дискусійним. Досі існують суперечності щодо визначення його правової природи.

Європейський Союз порівнюють з федеративною державою (Й. Фішер), федерацією держав-націй (Дж. Ліонел), конфедерацією (Н. М. Ушаков), з міжнародною організацією (М. Л. Костенко), з міжнародною організацією *sui generis* (В. І. Муравйов), федерацією держав та народів (С. Ю. Кашкин) та асоціацією держав.

Єдиної точки зору на природу та статус Європейського Союзу не має навіть серед його держав-членів. Так, Конституційний Суд ФРН зробив вибір на користь того, що ЄС є *sui generis* утворення і навіть ввів в обіг нове німецьке слово «*Staatenverbund*», щоб описати Співтовариство. Датський Верховний суд, в свою чергу, розглядає Співтовариство в якості міжнародної організації. Суд ЄС не окреслив своєї позиції з цього питання. Можливо краще назвати ЄС міжнародною організацією особового роду. Венеціанська Комісія Ради Європи стосовно форми устрою ЄС у 1994 р. заявила, що ЄС «залишається міжнародною організацією наднаціонального характеру, яка, проте, містить в собі певну кількість елементів конфедерації чи федерації». М.М. Микієвич також

зазначає, що поширена думка, що «ЄС є міжнародною інституцією, яка, з одного боку, виступає як міжнародна організація, аналогічна до інших, а з іншого, виконує наднаціональні (наддержавні) функції, тобто є наднаціональною організацією» [2]. Ю. М. Юмашев вважає, що ЄС є міжнародною організацією, яка має особливі відносини з державами-членами [3].

У своїй дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, Л. Л. Грицаєнко вважає, що спірність концепції Європейського Союзу, насамперед, пояснюється тим, що він має надскладну структуру, адже створювався на базі європейських співтовариств, доповнених сферами політики та співробітництва. Європейський Союз складається з трьох складових, які взаємопов'язані: Європейське співтовариство (I опора), Спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗППБ) (II опора) та Співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах (III опора). Завдяки цій системі функціонує складна структура ЄС. Автор також виділяє такі особливості правової природи співтовариства: 1) правосуб'єктність; 2) власна інституційна система; 3) компетенція та суверенні права держав-учасниць, що передані інституціям співтовариства, значно ширші ніж в традиційних міжнародних організаціях та зачіпають важливі сфери інтересу держав; 4) власний правопорядок, що не залежить від правопорядків держав-учасниць; 5) пряма дія комунітарного права, яка гарантує повне та однакове застосування норм цього права усіма державами-членами, а також встановлює права та обов'язки не лише для держав, але й для їх юридичних та фізичних осіб; 6) пріоритет його права, який полягає в тому, що норми права Співтовариства мають вищу силу, ніж норми національного права держав-учасниць. Відповідно до цих особливостей визначають правову природу Союзу.

Існують думки про те, що ЄС відноситься до конфедерації. Перш за все через договірну основу, суверенність держав-членів, Рада – основний законодавчий орган. Потрібно зазначити, що головна відмінність конфедеративних утворень від ЄС полягає в тому, що правові акти конфедерації, не мають пріоритету щодо правових актів держав-членів, на відмінну від нормативно-правової бази у ЄС, де акти Євросоюзу мають переважне право над національним законодавством.

Також ЄС прийнято порівнювати з державним утворенням. Причинами останнього є наявність спільної грошової одиниці, система інституцій, спільна зовнішня політика. Проте, не варто забувати, що Союзові не притаманні основні характеристики держави, на чому наголошують прихильники концепції Європейського Союзу як організації *sui generis*. Три важливі складові поняття держави були сформульовані арбітражною комісією в справі бувшої Югославії в 1991 році: наявність

території, а ЄС не має повної та виключної територіальної компетенції; населення, відтак у ЄС немає механізму набуття громадянства та суверенітету, стосовно цього питання є невизначення).

ЄС також прийнято визначати як своєрідне утворення або організацію *sui generis*. Вони зазначають, що Союз займає певний проміжний рівень між міжнародним та державним, а також між конфедеративним та федеративним. Тобто це утворення наділене певними рисами міжнародної організації інтеграції та федеративної держави, при цьому не віддаючи повну перевагу одній з них. Серед вітчизняних науковців, таких як М. М. Микієвич, В. І. Муравйов, В. Ф. Опришко, ця концепція набула найбільшої популярності.

Європейський Союз стрімко розвивається не тільки у масштабному, а й у політичному, економічному планах. Саме тому він досі перебуває у пошуках оптимальної концепції правової природи для створення Конституції Європи та конституціоналізації правового порядку у ЄС.

Отже, ЄС є унікальним міжнародним утворенням, оскільки поєднує в собі ознаки міжнародної організації та держави, хоча формально не є ані тим, ані іншим. ЄС – це об'єднання демократичних європейських країн, що спільно працюють задля миру та процвітання.

Література:

1. Артамонова О. Ф. Международная правосубъектность Европейского Союза / О. Ф. Артамонова // Журнал российского права. – 2012. – № 8. – С. 146–148.
2. Микієвич М. М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки : монографія / М. М. Микієвич – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 234 с.
3. Юмашев Ю. М. Международно-правовые формы внешне экономических связей ЭС / Ю. М. Юмашев; отв. ред. Н. Н. Вознесенская ; Академия наук СССР. Институт государства и права. – М. : Наука, 1989. – 256 с.
4. Артамонова О. Ф. Международная правосубъектность Европейского Союза / О. Ф. Артамонова // Журнал российского права. – 2012. – № 8. – С. 146–148.

Науковий керівник: Конончук Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОЛІЗІЙНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Бідюк Дарина Анатоліївна

студентка 1 курсу, Навчально-науковий юридичний інститут

Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Сучасні перетворення національної правової системи, а також принципові зміни в українському суспільстві зумовлені, в першу чергу, євроінтеграційною спрямованістю України та необхідністю побудови якісно нової правової держави. В таких умовах орієнтація на право Європейського Союзу (далі – ЄС) стає істотним чинником розвитку українського законодавства. Проте, приведення вітчизняної нормативно-правової бази у відповідність нормам європейського права досить часто призводить до виникнення юридичних колізій, які є негативним, проблемним явищем в юридичній практиці. Погоджуючись із думкою науковців, необхідно зауважити, що не існує ідеальної законодавчої системи, яка була б позбавлена колізій, але їхню кількість потрібно і можна зводити до мінімуму [1, с. 20-21]. Тож останнім часом дедалі актуальнішими постають питання щодо з'ясування природи юридичних колізій та подолання протиріч між нормами, зокрема національного та наднаціонального права.

Слід відзначити, що на сьогодні в юридичних джерелах не існує єдиного закріпленого поняття юридичних колізій, але при вирішенні правових питань правники все частіше зустрічаються з цим феноменом, що, як правило, стає перешкодою для вирішення практичних правових ситуацій. У науковій літературі поняття «колізія» розглядається у вузькому та широкому розуміннях. У широкому розумінні колізією є будь-яка суперечка, неузгодженість у правовій сфері; при вузькому розумінні, колізія представляє собою розбіжність декількох законодавчих актів, присвячених вирішенню одного і того ж питання.

Якщо брати до уваги походження терміна «колізія», то в перекладі з латинської мови він означає «зіткнення». Більшість науковців юридичні колізії традиційно пов'язують з проблемою формальних неузгодженостей (суперечностей) у правовій системі, тобто тих суперечностей у сфері правового регулювання, які виникають внаслідок інтелектуальних помилок суб'єктів права, порушень правил юридичної техніки [2, с. 275]. Колізія норм права – розбіжність змісту двох або більше формально чинних норм права, прийнятих з одного й того ж питання [3, с. 77-78]. Дане визначення свідчить про те, що юридичні колізії можуть виникати лише між чинними нормами права, які відносяться до одного і того ж

питання. Якщо ж норми права присвячені вирішенню різних суспільних відносин, то колізія не може бути застосована до них.

Не менш важливим залишається питання виникнення колізій, а точніше чинників, які спричиняють їх наявність. Найголовнішою причиною існування юридичних колізій в національному праві України є динамічність, мінливість суспільних відносин та невідповідність останнім права, яке через свою застарілість не встигає за швидкоплинністю реального часу. Саме через це виникають розбіжності при вирішенні правових питань, що може значно вплинути на час їх розгляду, адже потрібно обмірковувати всі наявні варіанти, нормативно-правові акти, які спрямовані на вирішення даного конфлікту.

Наявність колізій, як вже наголошувалося, породжує появу проблем в юридичній практиці щодо питань, при вирішенні яких потрібно посилатися на нормативно-правові акти. В кожному законодавстві існують певні правила для усунення або зменшення кількості юридичних колізій, але для цього необхідно правильно визначати види юридичних колізій, адже для кожного існує свій метод вирішення. Найбільш поширеним є поділ колізій на ієрархічні, просторові, змістовні та темпоральні або часові [2, с. 276-279].

Ієрархічні колізії виникають в момент, коли на врегулювання одних і тих же відносин претендують норми, що існують на різному рівні у вертикальній структурі законодавства, тобто мають зовсім різну юридичну силу. Для вирішення такого типу колізій застосовують загальний колізійний принцип, який передбачає застосування норм, які володіють більш високою юридичною силою. Для цього принципу найважливішою є законність, на основі якої він і побудований. Саме вона передбачає верховенство актів, які вищі за ієрархією, тобто норми акта, нижчого за вертикальною структурою права, не повинні суперечити нормам вищого акта за цією ж структурою. Тож говорячи про уніфікацію українського законодавства та законодавства ЄС, слід пам'ятати про законодавче закріплення пріоритету міжнародноправових норм.

Колізії змістовного виду виникають, як правило, між загальними та спеціальними нормами, тобто вони можуть існувати одночасно між однаковими нормами. Для вирішення цих колізій застосовують принцип, суть якого у тому, що спеціальний закон витісняє загальний закон. Якщо звертатися до понять спеціального і загального закону (норми), то можна зазначити, що вони мають суттєву різницю. Загальні норми регулюють суспільні відносини в цілому, а спеціальні норми – частини цих відносин.

Колізії просторового типу виникають коли на регулювання певних конфліктів претендують норми різних законодавчих систем. Спосіб усунення такого типу досить простий. Для вирішення таких колізій застосовують норми права і їх утворення.

Колізії темпорального або часового типу виникають внаслідок видання (встановлення) в різний час з однакового питання декількох різних норм права (принаймні двох). За загальним правилом для подолання таких колізій застосовується норма права, що була прийнята пізніше, адже наступний нормативно-правовий акт з того самого питання скасовує дію попередніх.

На даному етапі адаптації українського законодавства до норм та принципів права ЄС необхідним є впровадження в життя дієвого механізму вирішення юридичних колізій, який повинен включати як засоби попередження виникнення колізійності, так і засоби для її подолання [4, с. 14]. Адже саме попередження юридичних колізій шляхом використання відповідних засобів слугуватиме запобіганню таких негативних явищ як існування протиріч у правовій системі. Одним із основних засобів попередження колізій повинна бути правова експертиза. Зокрема у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженій 18.03.2004 року, закріплено, що проекти законів України та інших нормативно-правових актів, які за предметом правового регулювання належать до сфер, правовідносини в яких регулюються правом ЄС, в обов'язковому порядку проходять експертизу на відповідність *acquis communautaire* (правовій системі ЄС).

Подолання юридичних колізій має важливе значення для розвитку законодавчої бази та правової системи в цілому, адже передбачає застосування засобів для вирішення конфліктних колізійних ситуацій та відповідно зменшення шкідливого впливу недоліків законодавства. До найбільш прийнятних засобів подолання юридичних колізій відносяться колізійні норми, колізійні правила, а також тлумачення закону.

Колізійні норми встановлюють правила вибору правової норми, яка підлягає застосуванню за наявності розбіжностей між нормами права, які закріплені у законодавстві й регулюють однакові фактичні обставини. Колізійні правила, в свою чергу, є сталими типовими рішеннями щодо застосування юридичних норм за наявності колізій, погодженими вимогами юридичної логіки та юридичної техніки. Їх ефективність перевірена часом, оскільки за своєю чіткістю і імперативністю вони не поступаються правовим нормам [2, с. 279-280]. Також засобами подолання юридичних колізій можуть бути рішення Суду ЄС щодо тлумачення норм і принципів європейського права, застосування уніфікованих норм національними судами тощо [4, с. 15].

Від подолання юридичних колізій слід відрізнити їх усунення, тобто застосування засобів, які дозволяють ліквідувати розбіжності між нормами права. Основним засобом, що слугує усуненню юридичних колізій є нормотворчість [2, с. 280], яка відіграє значну роль в умовах

гармонізації національного та наднаціонального законодавства, особливо після підписання у 2014 році Угоди про асоціацію та взяття Україною на себе зобов'язань щодо наближення національного законодавства до права ЄС.

Отже, юридичні колізії є невід'ємною частиною законодавства України, адже на сучасному етапі розвитку, з огляду на євроінтеграційні рухи нашої держави, воно зазнає значної трансформації. На жаль, неможливо повністю усунути юридичні колізії, але можна зменшити їх кількість до мінімуму, на що і спрямовані дії науковців та практиків. Основною причиною прагнення подолання юридичних колізій є необхідність усунення перешкод на шляху до вирішення правових питань у відповідності з чинним законодавством. До того ж, юридичні колізії можуть уповільнювати процес вирішення конфлікту тому, що, стикаючись із декількома нормами права, що відносяться до одного і того ж питання, потрібен час аби обрати єдину правильну норму і вже потім застосувати її. Такі правові розбіжності створюють певні незручності, особливо коли є деякі часові обмеження щодо вирішення правових ситуацій. Ці розбіжності у нормах права присутні практично у кожному законодавстві розвинених країн, але використання ефективного механізму їх подолання дозволяє мінімізувати проблемність цих питань. Тож, якщо кожна проблема в нашому житті – це шанс стати краще, подолавши її, то юридичні колізії – це шанс до удосконалення українського законодавства шляхом їх подолання чи усунення.

Література:

1. Середюк В. В. Теоретико-правові основи колізій у законодавстві / В. В. Середюк, Ю. І. Гуменюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Херсон: Херсонський державний університет, 2014. – Вип. 6-1. – Том 1. – С. 20-23.
2. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
3. Свиридюк Н. П. Юридичні колізії як властивість законодавства перехідного періоду / Н. П. Свиридюк // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 58. – С. 77-84.
4. Богачова Л. В. Механізм вирішення колізій між європейським і національним правом (теоретичні аспекти) [Електронний ресурс] / Л. В. Богачова // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – №

Науковий керівник: Шапенко Людмила Олександрівна, асистент, Національний авіаційний університет, навчально-науковий юридичний інститут

МЕЖІ ВПЛИВУ ПРАВА НА СУСПІЛЬНІ ВІДНОСИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Осух Вікторія Олегівна

*головний спеціаліст відділу «Чернівецьке бюро правової допомоги»
Чернівецького МЦ з надання БВПД*

Право – це безцінне надбання людства, регулятор суспільної поведінки, механізм забезпечення міжнародного миру та становлення сучасних демократичних інститутів. В ХХІ столітті право є невід’ємним елементом системи соціального нормативного регулювання. Право регулює відносини всього суспільства загалом так і окремих соціальних груп. Для нас право стало тією соціальною цінністю, яка здатне впорядкувати взаємини громадян, а також спрямувати діяльність членів суспільства в належне русло.

Враховуючи той факт, що сьогодні Україна перебуває в процесі самоствердження, розбудови європейської держави, необхідним елементом якої є громадянське суспільство актуальності набуває тема, меж впливу права на розвиток суспільних відносин.

Зазначимо, що право – це такий соціальний феномен, який викликаний потребою внести в життя людини нормативні засади, організованість та порядок, сприяє опору свавіллю і беззаконню. Можна сказати, що історично право для того й виникло, для того і сформувалося, щоб подолати суспільні суперечності, соціальні конфлікти, щоб наблизити суспільство до порядку і спокою. Об’єктом впливу права є суспільство, як інститут задля якого право було створене та функціонує сьогодні. Без чітких нормативних регуляторів суспільством може заволодіти хаос.

Право дає можливість утримувати в дійсності дуже тендітний соціальний світ, який людина вибудовує в процесі свого існування. «Порядок хороший вже тим, що він порядок. Внутрішніми своїми силами він виявляє свою перевагу перед безладом і анархізмом». [4, с. 136]

В сучасному світі закон (позитивне право) постає, як елемент рівноваги і як людський вияв вищої справедливості, яка змогла вийти за межі індивідуальних інтересів [3, с. 13]. Без чітких правових приписів санкціонованих та визнаних державою суспільство може поринути в хаос

та безвладдя. Без права, а саме позитивного права, сьогодні нам не обійтися, оскільки індивідуальна свобода кожного з нас повинна мати певні межі.

Проте законодавець формулюючи норму права повинен враховувати, що право – це не набір імперативних норм. Право повинно бути доступним та зрозумілим населенню, право повинно бути визнаним, воно не повинно виходити за ту межу волі кожного з нас якої потребує сучасний громадянин. Іншими словами, право повинно мати свою межу впливу на суспільні відносини. Межі впливу права на розвиток суспільних відносин, або іншими словами межі правового регулювання – це межі владно-вольового впливу держави, в особі її органів, на суспільні відносини та поведінку людини.

При регулюванні суспільних відносин обов'язково враховувати, що існує сфера «автономії» особистого життя і невтручання в нього органів держави. Інколи виникає теорія «само обмеженості» права у зв'язку з заборонаю втручання в особисте життя громадян органів держави та посадових осіб. Отже, саме існування права, як явища соціальної дійсності, передбачає встановлення певних меж його дії. «Ні держава, ні її закони не можуть виконати неможливе завдання – підкорити своєму впливові всі інтереси, що породжує суспільне життя, і керувати окремими особами у виборі та здійсненні цих інтересів» [2, с. 274].

Межею правового регулювання є деяка «демаркаційна лінія», що відокремлює сферу правового від неправового та окреслює межі поширення права, його вплив на свідомість людини та її поведінку. Якщо зазначені умови порушені, то відбувається посилення державного впливу на особисте життя людей, утиск прав та свобод громадян [1, с. 27].

Слід пам'ятати, що меж у правовому регулюванні важливо додержувати: у системі суспільних відносин; у діяльності держави, спрямованій на вироблення нових правових відносин; у використанні державою способів правового регулювання.

Отже, узагальнюючи все вище зазначене в першу чергу слід вказати, що право виступає засобом та формою регулювання поведінки людини. Норми права маючи загальнообов'язковий характер встановлюють заборони та дозволи серед індивідів чим впорядковує їхнє життя завдяки наданню їм прав та обов'язків. Проте існує певна межа впливу норми права на людину. Межі дії права – це все те, що забезпечує законність, правопорядок та гідне життя для людей, все інше поза межею впливу права. Законодавець маючи на меті визнати та регулювати новостворені в суспільстві відносин повинен запитати себе, чи є це необхідним та корисним для суспільства загалом та для кожної людини окремо. Законодавець повинен дбати про людину, визнаючи її найвищою цінністю для держави.

Література:

1. Васильев А. В. Теория государства и права: Курс лекций. – М., 2006. – 464 с.
2. Виноградов П. Г. Цель права. Очерки по теории права // Теория государства и права: Хрестоматия / Под ред. И. И. Лизиковой. – М., 2005. – 781с.
3. Ліберо Д. Церковне право / Пер. з нім. Н. Щеглевської. – Львів: Свічадо, 2001. – 520 с.
4. Скоробогатов В. Ю. Саморегулирование как свойство правовой системы: дис.... кандид. юрид. наук: 12.00.01 / Скоробогатов В. Ю.; Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики» - Федеральное государственное автономное образовательное учреждение высшего профессионального образования. – М., 2013. - 210 с.

МІСЦЕ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ПРАВА УКРАЇНИ

Свіщова Владлена Олегівна

студентка 3 курсу, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

В радянському, а потім в українському правознавстві (як в загальній теорії права, так і в галузевих юридичних науках), довгий час панувала точка зору, згідно з якою судовий прецедент не міг бути віднесений до джерел права. Крім того, за радянських часів студентів ще на студентській лаві переконували, що тільки в країнах англо-американської правової системи, тобто, в країнах загального права, судовий прецедент офіційно визнається джерелом права. В країнах же романо-германської правової сім'ї основним джерелом права є нормативний акт. При висвітленні питання місця судового прецеденту як джерела права в Україні, слід згадати найбільш поширені у різних правових системах сучасності джерела права. Як правило, українські правознавці (Копейчиков В.В., Котюк І.І., Кирилюк Д.В.) виділяють 4 види форм (джерел) права:

- нормативно-правовий акт;
- правовий звичай;
- судовий чи правовий прецедент;
- нормативно-правовий договір

Розглядаючи судовий прецедент як можливе джерело українського права, Д.В. Кирилюк виділяє такі аспекти цієї проблеми:

– судовий прецедент повинен розглядатися як безпосереднє джерело права, тобто належно оформлене право положення, на яке можна посилалися під час прийняття юридично значимих рішень;

– вплив судового прецеденту на процес правотворчості та правозастосування, а також на формування юридичної практики в цілому.

Наукова література не містить єдиного визначення судового прецеденту. Український правознавець О.Ф.Скакун зазначає, що судовий прецедент – правотворчий акт, який за умов відсутності нормативно-правової регламентації приймається судовим органом у результаті вирішення конкретної юридичної справи й містить у своїх приписах казуальну норму права, якій надається загальнообов’язкове значення під час вирішення подібних справ у майбутньому. Ознакою судового прецеденту є відсутність можливості його оскарження у звичайному порядку, тобто судовий прецедент може бути скасований, але тільки в порядку особливого провадження. Він не може бути скасований як звичайне судове рішення, інакше не міг би регулювати правовідносини. Відміною ознакою також є можливість вказівки судам, на конкретне судове рішення, що має прецедентний характер, як на джерело права, на підставі якого вирішена спірна ситуація. Вказану ознаку можна порівняти за аналогією з тим, коли Конституційний Суд України під час ухвалення рішення посилається на практику Європейського суду з прав людини. Чимало дискусій точиться навколо того, що судовий прецедент є малоефективним, перш за все тому, що він не сприяє об’єктивному (всебічному та повному) дослідженню обставин по конкретній справі, наслідком чого може стати несправедливе рішення або вирок суду. Але, напевно, суддям було б набагато легше, коли б під рукою у них були основи вирішення конкретної справи, представлені у вигляді джерела права – судового прецеденту.

Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. визнається, що практика Європейського Суду є джерелом права в Україні. Проте, на думку вітчизняних науковців, суди не мають чіткого і однозначного уявлення про те, як застосовувати практику Європейського Суду з прав людини. Так, у діяльності вітчизняних судів має місце абстрактне посилання на практику Європейського Суду з прав людини без вказівок на конкретні рішення цього органу, а нерідко навпаки — у рішеннях вітчизняних судів робиться посилання на конкретне рішення Європейського Суду, але без зазначення його співвідносності з нормами національного права й обставинами конкретної справи. Тому існує необхідність у розробці чітких рекомендацій для судів загальної юрисдикції щодо застосування практики Європейського Суду з прав людини.

Якщо ж розглядати введення прецеденту в ідеалі, то для того, щоб він зміг «прижитися» в нашій країні, потрібно: законодавчо закріпити за судами правотворчу функцію; створити і затвердити відповідну процедуру, яка сприятиме швидкому закріпленню судових рішень в якості прецеденту; створити орган-фільтр, який би скасовував прецеденти, які не відповідають (або перестали відповідати) реаліям суспільного життя. Необхідно підтримати думку тих дослідників, які пропонують офіційно включити прецедент до системи джерел українського права. Це дасть суддям можливість офіційно посилалися в своїх справах на судові рішення Верховного Суду або на судові рішення вищих інстанцій спеціалізованих судів (Вищого господарського суду, Вищого адміністративного суду). Тим не менш, на мою думку, чи зможе прецедент органічно влитися в українську правову систему, покаже час.

Науковий керівник: Авраменко Людмила Вікторівна, доцент кафедри теорії держави та права Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБИСТА АВТОНОМІЯ У ПРАВІ ЛЕГАЛЬНОГО ПРИМУСУ

Шеляженко Юрій Вадимович
аспірант, Університет економіки та права «КРОК»

Демократизація суспільних відносин, трансформація маніпулятивної представницької демократії з характерним для неї корупційним елітизмом у ліберальну егалітарну демократію участі потребує переосмислення звичного розуміння держави, за М. Вебером, як монополії на легальний примус.

Монополія – термін грецького походження, що означає єдиний продаж. Історичним прикладом монополії є епізод життєпису Фалеса Мілетського, одного з семи мудреців стародавньої Греції, який дві з половиною тисячі років тому передбачив погодні передумови щедрого врожаю оливок, законтрактував всі маслопреси та один сезон диктував ціни на оливкове масло. Подібні монополії у демократичному суспільстві довго не існують: вони виникають, приносять прибуток новатору і зникають, оскільки народ не зацікавлений в існуванні чи, тим більше, нав'язуванні монополії, а право має служити інтересам суспільства, як слушно вказував теоретик правового прагматизму, суддя Верховного Суду США Олівер Венделл Голмс [1].

Д. Аджемоглу та Д. Робінсон звертають увагу на те, що політичні інститути можуть бути інклюзивними і стимулювати соціально-

економічний розвиток або бути екстрактивними і стати гальмом для зростання [2]. Ідея монополії як централізації шляхом відчуження по своїй суті є екстрактивною, тому монополізм позбавлений надійної моральної основи. Навіть якщо йдеться про самоконтроль суб'єкта права, де, здавалося б, право на приватне життя виправдовує «монополію на себе», насправді для моральної цілісності такий самоконтроль має бути підкріплений повагою до самоконтролю інших і носити інклюзивний, не монополістичний характер.

Особиста автономія є самостійністю існування суб'єкта права за власними законами, здатністю бути першоджерелом власного права [3]. Права людини, які, за формулюванням Г.Мюллера, відповідно до сучасної глобальної моделі конституційного права у сукупності складають особисту автономію як право на все, що відповідає самовизначенню й інтересам людини [4], серед іншого, включають природне право на повстання проти тиранії та гноблення, проголошене у преамбулі Загальної декларації прав людини. У кримінальному праві необхідна оборона не визнається злочином. Соціальними нормами є дисциплінарний примус у сім'ї, при навчанні, на роботі. Державна монополія на легальний примус виглядає нереалістичною, бо приватні особи можуть здійснювати такий примус в порядку самозахисту, самоорганізації та допомоги слабшим. Окрім того, для ефективної діяльності осіб, уповноважених діяти від імені держави, їм також потрібна певна ступінь свободи дій: тому йде мова про особисту автономію суддів, незалежність прокурора і слідчого, дії силовиків за обставинкою і т.п.

Таким чином, ліберальним егалітарним правовим ідеалом є особиста автономія, тоді як будь-яка монополія, включаючи монополію на легальний примус, розглядається як відхилення від ідеалу. Особиста автономія у праві легального примусу полягає у визначенні міри та виборі способу необхідного і допустимого примусу в разі наявності таких підстав, як повстання проти тиранії та гноблення, самозахист, підтримання дисципліни (за умови легітимності відносин підлеглості), правомірний захист публічних інтересів.

Література:

1. G. Edward White. Justice Oliver Wendell Holmes: Law and the Inner Self. – Oxford: Oxford University Press, 1995. – 648 p.
2. Аджемоглу Д., Робінсон Д. Чому нації занепадають: походження влади, багатства та бідності. – К.: Наш Формат, 2016. – 440 с.
3. Француз-Яковець Т. А., Шеляженко Ю. В. Теоретико-правове значення особистої автономії суб'єкта права // Прикарпатський юридичний вісник. – 2016. – № 3 (12). – С. 31-35.

4. Kai Möller. The Global Model of Constitutional Rights. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – 240 p.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Шишацька Валентина Василівна

Університет митної справи та фінансів

Важливим показником зрілості суспільних відносин та держави в цілому виступає механізм реалізації юридичної відповідальності. Теперешній стан правового поля свідчить про те, що у сучасних умовах, правопорушення ще не мають чітких тенденцій до свого зменшення, хоча й ведеться плідна робота з метою їх викорінення. Правовий нігілізм позбавляє можливості створити фундаментальні підвалини солідної платформи сталого законного ареалу. Глибоким корінням таких проблем є порушення норм права усіма безвиключно представниками суспільства, у тому числі носіями влади та працівниками судових і правоохоронних органів. Низький рівень розвитку правової культури, не знання своїх прав та обов'язків громадянами спричиняють випадки притягнення до юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність – це різновид соціальної відповідальності.

Юридична відповідальність – це застосування в особливому процесуальному порядку до особи, яка вчинила правопорушення, засобів державного примусу, передбачених санкцією правової норми. Дослідниця О. Скакун підкреслює, що в юридичній науці існує двоаспектне розуміння юридичної відповідальності: 1) позитивний аспект, що передбачає заохочення – за виконання корисних для суспільства та держави варіантів поведінки на рівні, що перевищує загальні вимоги (морально свідоме ставлення до виконання обов'язків) і 2) негативний аспект, який передбачає покарання – за правопорушення (юридична характеристика наслідків невиконання обов'язків). [2]

Соціальної відповідальності – характеристика дій соціальних суб'єктів, яка відображає виконання ними соціальних вимог, відповідність їх поведінки суспільним нормам та інтересам, усвідомлення наслідків своїх дій для найближчого оточення та суспільства в цілому¹. [1]

Соціальна відповідальність виникає тоді, коли поведінка індивіда має суспільне значення та регулюється соціальними нормами. Суспільство розвивається і в процесі розвитку складаються відповідні відносини між людьми у вигляді взаємних прав та обов'язків, що закріплюються у

певних нормах. Ці норми неоднакові і виступають як звичаї, традиції, табу та інше. Ще в додержавному суспільстві їх порушення розглядалося як посягання на інтереси роду чи племені та підлягало негайному засудженню – вже тоді мала місце відповідальність індивіда [1].

Отже, соціальна відповідальність є комплексною категорією, що передбачає наявність різноманітних форм та видів. Важливим різновидом такої відповідальності є юридична.

Література:

1. Вітковська І.М. Соціальна відповідальність: теоретичний аспект аналізу // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, 2011. №948 – С. 45, 47.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1719.html>

АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ СУТНОСТІ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА ЄС

Беляй Владислав Олегович

*студент 5 курсу, 22 групи Інституту прокуратури та кримінальної
юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого, м. Харків*

Реалізація заходів із забезпечення європейської інтеграції потребує ретельного наукового вивчення усіх правових аспектів, пов'язаних із функціонуванням Європейського Союзу (далі ЄС) та правовим становищем фізичних та юридичних осіб, що перебувають під його юрисдикцією. З огляду на перспективу вступу України до ЄС можливою вбачається перспектива зміни правового статусу громадян України та наділення їх додатковими правами, що впливають з інституту громадянства Європейського Союзу як унікального політико-правового феномену. Крім того, важливим в цьому контексті видається дослідження особливостей регулювання прав і свобод фізичних та юридичних осіб, а також специфіку становища громадян вказаного інтеграційного об'єднання.[1]

Питання громадянства в цілому, його змістовного наповнення та юридичної сутності зокрема були висвітленні в роботах як сучасних учених, так і правознавців початку ХХ ст., серед яких Ю. М. Тодика, Л. Оппенгейм, В. М. Гессен, С. В. Черніченко, М. В. Вітрук, Ю. Боярс, О. Журавка, Д. Златопольський, С. Косакова, В. В. Полянський та ін. Проте навіть сьогодні серед учених немає єдності в поглядах щодо оцінки даного правового феномену, а тому актуальність його дослідження не викликає сумнівів.[2]

Інститут громадянства історично склався на рівні національних держав і традиційно розглядається як юридичною наукою, так і практикою як усталений політико-правовий зв'язок фізичної особи з певною державою, який виражається в сукупності взаємних прав, обов'язків і відповідальності особи і держави.

Розвиток європейської інтеграції, одним з наслідків якої стало введення громадянства ЄС, змушує переглянути традиційні погляди на цей інститут конституційного права. Особливої актуальності й значущості він набув через те, що поняття громадянства нерозривно пов'язано з поняттям державності. Запровадження громадянства Європейського Союзу черговий раз поставило перед правниками і політиками питання

про визначення правової природи Євросоюзу і кінцеву мету його утворення. Більшість науковців, досліджуючи ці питання, визнає той факт, що Євросоюз вже давно вийшов за межі міжнародної організації в її традиційному розумінні. Сьогодні він є наднаціональною (квазідержавною) організацією, яка реалізує численні суверенні права, властиві державі, однак не є власне державою, а тому зміст поняття «громадянство Європейського Союзу» не тотожний змісту поняття «національне громадянство»

З розвитком міждержавних відносин, з поширенням міграції населення підвищується вплив міжнародного права на регулювання питань громадянства.

Інститут громадянства є фундаментальним інститутом державного і міжнародного права, оскільки він розкриває особливість правового стану громадян держави порівняно з іншою частиною населення.

Досі інститут громадянства ЄС перебуває на етапі свого становлення, а тому навколо його змісту точаться жваві дискусії. Це однак не перешкоджає формулюванню певних висновків щодо оцінки його правової природи.

1. Проаналізувавши правову базу регулювання інституту громадянства ЄС (Маастрихтський договір 1992 р., Амстердамський договір 1997 р. та Лісабонський договір 2007 р., Європейську конвенцію про громадянство 1997р.), поняття «громадянство ЄС» не є тотожним поняттю «громадянство» (правовий зв'язок між особою та державою), оскільки Європейський Союз не є і найближчим часом навряд чи стане державою.

2. Також можна зазначити, що при порівнянні європейського громадянства з національним навіть про зближення цих понять ще не можна говорити. Європейське громадянство ніби доповнює національне, є субсидіарним, але не змінює і не скасовує його. ЄС є квазідержавним, а не державним утворенням, тому складно говорити про громадянство в прямому його розумінні. Для виникнення інституту громадянства необхідна сама держава, з якою громадянин буде мати постійний правовий зв'язок, де він буде членом громадянського суспільства, єдиної політичної нації, яка ще повинна сформуватися. Можливо, у даній ситуації доцільно використовувати термін не „громадянство”, а інший – наприклад, „належність” до ЄС.

3. Громадянином Союзу є кожна особа, що має громадянство держави-члена. Міжнародне право встановлює саме європейське громадянство, питання його набуття залишаються за внутрішньодержавним правом члена ЄС. Держави при вирішенні питання про громадянство особи повинні виходити з цілей створення і діяльності ЄС, що підтверджує функціональне призначення громадянства ЄС, де

немає ставлення до нього як до найважливішого особистого права. Сама ідея європейського громадянства припускає, що державами-членами Євросоюзу повинні бути визнані основні права і свободи людини.

4. Громадянство ЄС можна умовно охарактеризувати як нерозвинуту модель національного громадянства, оскільки воно передбачає переважно гарантування прав, що визначають правові відносини між громадянами ЄС та інститутами Союзу або полегшують перехід з-під юрисдикції однієї держави-члена до юрисдикції іншої. Набуття загальноєвропейського громадянства не перешкоджає особі реалізовувати в повному обсязі усі права і обов'язки як громадянину конкретної держави-члена ЄС і разом з тим гарантує їй отримання комплексу додаткових прав і свобод.

5. Оскільки громадянство ЄС має додатковий характер, то відповідно до принципу субсидіарності громадяни ЄС на території різних держав-членів будуть мати різний обсяг прав. Така розбіжність в регулюванні може бути вирішена або шляхом уніфікації національного законодавства держав-членів у сфері прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.[3]

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що загальноприйнята концепція громадянства передбачає стійкий правовий зв'язок фізичної особи з державою, що виражається в сукупності їхніх взаємних прав і обов'язків.

В той же час, зміст громадянства Європейського Союзу полягає в нормативному закріпленні безпосереднього зв'язку між останнім і громадянами країн-членів ЄС.

Таким чином поняття громадянства Європейського Союзу не слід ототожнювати з національними громадянствами, тому що воно має лише доповнюючий, субсидіарний характер. При цьому європейське громадянство вже не є лише теоретичним концептом, а й практичним. Воно передбачає комплексну практику нетрадиційного (наднаціонального) співіснування в умовах полікультурності.

Література:

1. Кулабухова А.В. Становлення інституту громадянства Європейського союзу// Науковий вісник Херсонського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2016/pravo01/part_1/10.pdf
2. Янковський С. А. Громадянство ЄС: Інститут міжнародного права чи інститут внутрішнього права держав Європейського Союзу// Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право) 4(59). – Право, 2012. – С. 265-271.

3. Яковюк І.В. Громадянство Європейського Союзу: проблеми визначення// Державне будівництво та місцеве самоврядування Випуск 9. – Х. Право, 2005. – С. 82-88.

Науковий керівник: Донець А.А., асистент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВО ЛЮДИНИ НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ, КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА СНД: ПОРІВНЯЛЬНО- ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Лукінчук Христина Анатоліївна

*начальник відділу «Чернівецьке бюро правової допомоги» Чернівецького
МЦ з надання БВПД*

У сучасному суспільстві правова допомога являється популярною послугою, оскільки з появою різних форм власності, ускладненням приватних відносин між людьми, зростанням рівня злочинності, часто перед людиною виникає питання: як діяти в певній ситуації та не переступити закон? Як всім відомо правову допомогу можна отримати у юриста-практика, який займається даним видом діяльності професійно та надає свої послуги на платній основі, що не завжди є доступним для вразливої категорії населення.

Право на правову допомогу належить до конституційних прав і свобод людини і передбачає наявність гарантій з боку держави, що кожен, хто потребує кваліфікованої допомоги зможе її отримати. Так у більшості країн Європи та СНД на законодавчому рівні закріплено право людини на отримання безоплатної правової допомоги (БПД): України, Молдавії, Грузії, Латвії, Італії, Франції, Німеччини, Іспанії, Польщі. У кожній з цих країн інститут безоплатної правової допомоги розвивався по-різному, тому на разі, у деяких країнах створено систему безоплатної правової допомоги, включаючи законодавче регулювання, а в інших – ні.

Так, в Україні розвиток системи БПД пов'язується із прийняттям у червні 2011 року ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» [1]. Так, від цього моменту починається створення нормативно-правової бази та утворення системи органів у сфері БПД. З 2013 року безоплатна вторинна правова допомога надається у кримінальному процесі. З 2015 року по всій Україні починають роботу обласні, районні та місцеві центри з надання БВПД, а в наступному році система органів БПД значно розширюється за допомогою новостворених Бюро правової дороги у кількості понад 400 одиниць [2].

Система безоплатної правової допомоги в Україні побудована на двох рівнях – це надання первинної правової допомоги та надання вторинної правової допомоги (БВПД), як у кримінальних справах так і у цивільних та адміністративних. Система органів незалежна від місцевої влади та працює автономно на чолі з Координаційним центром з надання безоплатної правової допомоги, що гарантує надання такої допомоги незалежно від політичних та інших впливів. За весь цей час роботи система БПД в Україні показала себе, як необхідний інститут у суспільстві, який є ключовим у реформуванні системи правосуддя в Україні [2].

Щодо іноземного досвіду зазначимо, у Грузії, Молдавії та Латвії на законодавчому рівні прийнято відповідні закони і створено систему безоплатної правової допомоги. У Молдавії це закон «Про юридичну допомогу, гарантовану державою» від 2007 р. У Грузії – закон «Про юридичну допомогу» від 2007 року, у Латвії – закон «Про державну правову допомогу» від 2004 року. У всіх вище перелічених країнах діє система спеціалізованих органів, які займаються виключно наданням правової допомоги на безоплатній основі. Безоплатна правова допомога надається як у кримінальних справах, так і у цивільних та адміністративних. Тільки у Молдавії система БПД поділяється на первинну та вторинну правову допомогу, де суб'єктами надання є не тільки професійні адвокати, а і юристи pro bono. У Грузії та Латвії поділу на первинну і вторинну допомогу немає, хоча у Грузії юридична консультація виокремлена і надається всім категоріям населення [3. с. 234].

У Німеччині інститут безоплатної правової допомоги регулюється законом «Про правову допомогу та представництво для осіб з низьким рівнем доходу» від 1980 року. Даний закон регулює надання правової допомоги, як вторинної так і первинної, але виключно у цивільних та адміністративних справах. Рішення про можливість отримання даного виду допомоги розглядають місцеві та районні суди, а при необхідності дають направлення до практикуючого адвоката, де з людини стягується символічна сума у розмірі 10-15 євро. Крім того, в Німеччині діє ряд органів, які мають право надавати безкоштовні юридичні консультації, але виключно з питань їхньої компетенції, наприклад Споживча організація, яка займається виключно захистом прав споживачів. Щодо правової допомоги у кримінальному процесі, то уряд Німеччини фінансує витрати на захисника, але у чітко визначених законом випадках, наприклад у випадку коли обвинуваченому пред'явлено звинувачення у вигляді позбавлені волі понад 1 рік [4].

В Італії законодавче регулювання надання правової допомоги передбачене трьома законами – «Про правову допомогу» від 1923 року [5],

«Про юридичну допомогу у трудових спорах» від 1973 року та законом «Про фінансування витрат з надання юридичної допомоги малозабезпеченим у кримінальному процесі». Дані акти є не чіткими і застарілими, та не відповідають конституційним положенням Італії, відповідно до яких кожному гарантується захист прав та законних інтересів. Також, в країні немає системи органів, компетенція яких полягає у наданні безоплатної правової допомоги [5]. Безоплатну первинну правову допомогу в Італії надають приватні установи, які утворились із практикуючих юристів-добровольців, та які не отримують жодної підтримки з боку держави. Щодо вторинної правової допомоги у кримінальному процесі – то витрати на захисника компенсуються державою тільки за відповідним рішенням суду.

Більш сучасна система безоплатної правової допомоги у Польщі. Так, у 2016 році у даному напрямку Сейм почав реформування застарілої системи, прийнявши відповідний закон «Про безкоштовну правову допомогу та освіту». Саме даний акт регулює діяльність системи органів та порядок надання вторинної та первинної правової допомоги [6]. Так, як і в Україні безоплатна правова допомога діє при Міністерстві юстиції України. Центральним органом є Рада безоплатної правової допомоги та правової освіти. Крім того, по всій території Польщі створилося 1525 пунктів доступу населення до безоплатної правової допомоги. Дані пункти доступу представляють собою юристів, які є у кожному державному муніципальному органі, та які надають консультації чітко визначеними у законі категоріям громадян. Щодо вторинної правової допомоги то її надають тільки у кримінальному процесі та у судових спорах по оскарженню дій органів влади.

Отже, зробивши короткий порівняльний аналіз інституту безоплатної правової допомоги, першочергово зазначимо, що в будь-якій державі на законодавчому рівні закріплено принцип доступності правосуддя. У деяких країнах, таких як Україна, Польща, Молдова, Німеччина, Грузія та ін. за допомогою безоплатної правової допомоги принцип доступності правосуддя реально працює на практиці, а в інших, таких як Італія – залишається тільки приписом на папері.

Література:

1. Про безоплатну правову допомогу. Верховна Рада України; Закон від 02.06.2011 № 3460-VI // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, ст.577)
2. Становлення та розвиток правової системи: 2011-2015 роки / Безоплатна правова допомога // Електронний ресурс. – Режим доступу: www.legalaid.gov.ua

3. Шрамко Ю. Т. Законодавче регулювання інституту безоплатної правової допомоги в країнах СНД та Балтії (порівняльний аналіз) / Ю. Т. Шрамко // Держава і право. – 2009. – С. 232-238
4. Gesetz über Rechtsberatung und Vertretung für Bürger mit geringem Einkommen // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.gesetze-im-internet.de/berathig/BJNR006890980.html>
5. On assistenza legale // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.brocardi.it/codice-civile/libro-quarto>
6. Ustawa o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej / Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl>

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право**

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЙОГО ВІДПОВІДНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ

*Баласинович Наталія Олександрівна
студентка Інституту післядипломної освіти Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

В даний час в правовій системі України все більше утверджуються такі інститути приватного права, як право успадкованого довічного володіння, інтелектуальної власності, відшкодування моральної шкоди та інші. Ігнорування приватного інтересу в економіці спричинило широке втручання держави в господарське життя, обмеження прав особистості в майнових відносинах, заборона приватної ініціативи, що призвело до застою господарської діяльності. Приватноправова сфера пішла в підпілля і існувала практично всупереч законам Радянської держави. Тільки згодом активно впроваджувалися інститути ринкової економіки, відроджувалася ідея поділу права на публічне та приватне. Впровадження принципів громадянського суспільства і правової держави зумовило активне використання цієї ідеї в законодавчій і правозастосовній діяльності.

Зростання впливу сучасної держави на економічні відносини, а також зростання її соціальної діяльності обумовлюють тенденцію до більш тісного зв'язку і взаємопроникнення норм публічного і приватного права. Договір, який є типовим проявом приватноправового регулювання, все більше впроваджується в публічно-правові відносини (договір про вступ громадянина на державну службу, контракт про службу в Збройних силах України, в органах МВС і т.д.). Збільшення обсягу державної сфери господарства розширює використання приватноправових методів в роботі промислових, торгових, будівельних та інших державних підприємств.

Таким чином, як можна спостерігати в даний час в системі права України при збереженні її поділу на галузі і інститути використовується класифікація права на публічне та приватне, як і в багатьох інших країнах світу. Проте нашій країні ще належить знайти оптимальне співвідношення між публічно-правовими (т. з. суспільно-державними) і приватноправовими інтересами і відповідним правовим регулюванням. З одного боку, традиційний пріоритет публічного початку історично пронизує правову і політичну ідеологію (і навіть психологію), з іншого боку, в ході історичного розвитку грані між публічним і приватним

правом в ряді областей життя суспільства стираються, виникають змішані публічно-правові та приватноправові відносини (з трудових питань, соціальному забезпеченню та ін.). Ще одним питанням, яке б вписувався в загальну палітру, є питання вивчення зарубіжного досвіду. Незважаючи на те, що в Україні ведуться перманентні роботи з вивчення та адаптації національного законодавства до законодавства Європейського союзу, проте наші знання в цій сфері переважно обмежуються тими істинами, які ми отримали на лекціях з міжнародного права або з окремих доступних (як правило, опублікованих в Інтернеті) джерел. В Україні, на жаль, практично немає перекладів не лише сучасних праць провідних юристів світу, а й також нормативно-правових актів зарубіжних країн. Такий стан не можна вважати задовільним. Тому слід почати негайно роботу з перекладу основних нормативно-правових актів світу, реферування та перекладу сучасних робіт іноземних авторів, вивчення останніх наукових досліджень, які проводяться в світі. Важливим також є підняття рівня знань мов і комп'ютерної грамотності серед фахівців в області права. Раніше, в дореволюційний період, кожен вчений або інший фахівець в цій сфері обов'язково знав 4-6 мов, сьогодні ж такі фахівці, на жаль, рідкість. У свою чергу, вирішення певного кола проблем може істотно поліпшити загальний стан громадянського законодавства і практики його застосування. При цьому від українців залежатиме наскільки ефективно і наскільки довго буде працювати законодавство.

Підводячи підсумки зазначимо, що вивчення тенденцій розвитку приватного права в європейських країнах, включаючи право Європейського союзу, з яким історично було і традиційно продовжує залишатися пов'язаним розвиток українського громадянського права, безумовно, має сприяти правильному визначенню напрямку його подальшого розвитку. Актуальність такого підходу надає завдання розвитку в Україні ринкових відносин, аналогічних за своєю формою і змістом існуючим в промислово розвинених країнах. Звернення до аналізу матеріалів, що розробляються в ході процесів «європеїзації» приватного права, безсумнівно, допоможе не тільки у вдосконаленні законодавства України, а й формуванню адекватної правозастосовної практики відповідно до приватноправових принципів, на яких побудовано чинне цивільне право України і які, на жаль, поки ще не завжди знаходять своє місце в реальному житті.

Література:

1. Бондар І. Поняття нововиявлених обставин у цивільному праві // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Юридичні науки. – № 83. – 2014.
2. Скакун О.Ф., Пушкін О.А. Правова система України: час нових

звершень// Правова система України: теорія і практика. – К., 2013.

Науковий керівник: Мельник Ярослав Ярославович, кандидат юридичних наук, Інститут післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРИЧИННИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ ПРОТИПРАВНОЮ ПОВЕДІНКОЮ ТА ШКОДОЮ ЯК УМОВА ДЕЛІКТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Борисова Юлія Євгенівна

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

У разі завдання шкоди питання встановлення причинного зв'язку між протиправною поведінкою правопорушника і спричиненою шкодою є дуже важливим, оскільки за відсутності такого зв'язку відповідальність конкретного суб'єкта виключається.

Складність проблеми причинного зв'язку викликала появу багатьох теорій причинного зв'язку, серед яких можна назвати теорію рівноцінних умов, теорію необхідної умови, теорію адекватного заподіяння, теорію необхідного та випадкового причинного зв'язку, теорію необхідної причинності, теорію прямого та непрямого причинного зв'язку, теорію можливості та дійсності[1, с. 263-264]. Як вірно зазначає В.В. Вітрянський, всі теорії причинного зв'язку в основному не суперечать, а доповнюють одна одну і допомагають усвідомити поняття причинного зв'язку [2, с. 580].

У сучасному цивільному праві України причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою, що була завдана, розглядається як такий об'єктивний реальний безпосередній зв'язок між зазначеними явищами, в якому як причина виступає протиправна поведінка суб'єкта, а як наслідок – шкода як результат проявлення цієї причини.

Саме на безпосередність причинного зв'язку звертається увага й у п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України № 6 від 27 березня 1992 р. "Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди", де зазначається, що шкода, заподіяна майну громадянина або юридичної особи, підлягає відшкодуванню за умови, що між неправомірними діями та шкодою є безпосередній причинний зв'язок [3].

Із того, що причинний зв'язок має бути безпосереднім, виходить і практика Європейського Суду з прав людини. Так, наприклад, у рішенні по справі "Трегубенко проти України" зазначається, що суд не бачить

жодного причинно-наслідкового зв'язку між порушенням майнових прав заявника та збитками у вигляді втраченого прибутку[4, с. 296-302].

Крім того, причинний зв'язок завжди є конкретним. Його не можна встановити шляхом абстрагування від конкретних обставин, за яких виникла шкода. Як вірно зазначається в юридичній літературі, незважаючи на існування загальної можливості спричинення шкоди різними обставинами, її конкретна причина визначається у кожному окремому випадку[5, с. 284].

Варто зазначити, що загальні уявлення юристів різних країн світу про сутність причинного зв'язку у разі завдання шкоди принципово не відрізняються, хоча в окремих країнах є особливості встановлення його наявності.

Так, наприклад, у США позивач, для встановлення наявності причинного зв'язку, має довести, що дії (бездіяльність) відповідача чи порушення ним обов'язків були "фактичною" і "безпосередньою" причиною завдання шкоди. "Фактична" причина встановлюється: 1) шляхом з'ясування, чи була б завдана шкода позивачеві, "якби тільки не" дії відповідача, і чи дійсно дії останнього призвели до завдання шкоди; 2) шляхом використання тесту "на суттєвість дії", за допомогою якого встановлюється, чи дійсно дії відповідача були суттєвими для завдання шкоди. "Безпосередня" причина є юридичною причиною, тобто тими обставинами, які, згідно із законом, спричиняють юридичну відповідальність. Якщо суд з'ясовує, що завдання шкоди можна було передбачити (теоретично пересічна людина могла б це передбачити), він визнає цю обставину як "безпосередню" причину. При цьому не має значення, чи дійсно відповідач передбачав настання негативних наслідків своєї поведінки[6, с. 386-387].

Підсумовуючи, необхідно звернути увагу на те, що встановлення причинного зв'язку на практиці не становить труднощів, коли зв'язок між причиною та наслідком є очевидним. Проблеми виникають, коли протиправна поведінка і шкідливі наслідки віддалені у часі, коли має місце незвичний перебіг обставин тощо. Вивчення цих питань може бути предметом подальших досліджень в окресленій сфері наукових інтересів.

Література:

1. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні [Текст] : дис. на здоб. наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І.С. Канзафарова. – К. : ІДП НАНУ, 2007. – 453 с.

2. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: Общие положения [Текст] / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М. : Статут, 1998.– 682 с.
3. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України № 6 від 27 березня 1992 р.– Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>.– Назва з екрана.
4. Справа Європейського Суду з прав людини "Трегубенко проти України" [Текст]// Офіційний вісник України. – 2005. – № 21. – С. 296-302.
5. Цивільне право України[Текст]: Підручник: У 2 т. / Борисова В.І. (кер. авт. кол.), Баранова Л.М., Жилінкова І.В. та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – Т. 1. – 480 с.
6. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США[Текст] / В. Бернхем. – К. : Україна, 1999. – 554 с.

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Бурч Олексій Олександрович
юрист у Юридичній Компанії «Ваше Право»

Міжнародне приватне право має важливе значення у розвитку міжнародних відносин, адже воно нерозривно пов'язано з розширенням міжнародного торгово-економічного, науково-технічного та культурного співробітництва. Сучасні політичні та економічні процеси у світі характеризуються все більшим впливом двох взаємопроникних тенденцій світового розвитку: глобалізації та регіоналізації. Особливого значення регіоналізація набуває у зв'язку з процесами європейської інтеграції. Зокрема і Україна тяжіє в бік Європи, а значить має відповідати європейським стандартам, як у політичному, так і в культурному, економічному сенсі.

У контексті проблематики міжнародного приватного права, одним з найбільш актуальних є питання законодавчого закріплення його положень у систематизованому вигляді з метою запровадження найбільш досконалих нормативних засобів вирішення проблем, пов'язаних з необхідністю розмежування компетенції національного та іноземних правопорядків при вирішенні спорів, що виникають з приватно-правових відносин, ускладнених іноземним елементом, або у зв'язку з ними. Питання розвитку норм та інститутів міжнародного приватного права набувають сьогодні особливої ваги на загальному піднесенні інтернаціоналізації цивільного і комерційного обігу та розвитку

цивільного, сімейного, трудового і цивільно-процесуального законодавства. Також гостро постає питання економічної ефективності міжнародного приватного права у сучасних умовах. [1, с.1]

Слід зазначити, що на сьогодні МПрП опинилося перед низкою доволі складних завдань і суперечностей, що дає змогу говорити про його справжню кризу. В основу цієї кризи покладено низку невирішених не лише теоретичних, але й суто практичних проблем, пов'язаних головним чином з колізійним методом, який, як і раніше, є головним методом МПрП. Головним досягненням МПрП є той факт, що за допомогою його колізійних норм державам вдалося значною мірою подолати «юридичний націоналізм», який проявлявся у замкнутості національних правових систем і підпорядкуванні всіх правовідносин з іноземним елементом виключно закону країни суду (*lex fori*). У цей час практично всі держави світу дають змогу застосування до цивільних правовідносин з іноземним елементом не лише національного, але й іноземного права. [1, с.1]

Ще одним важливим досягненням у сфері МПрП слід також вважати укріплення такої колізійної засади, як принцип автономії волі (*lex voluntatis*), який дає змогу сторонам зовнішньоекономічної угоди самостійно вибирати право, що підлягає застосуванню до цієї угоди. По суті, цей колізійний принцип є своєрідним свідченням демократичності МПрП.

По-перше, під терміном міжнародне приватне право розуміють систему юридичних норм, спрямованих на регулювання міжнародних невластивих відносин з «іноземним елементом». Завданням міжнародного приватного права є регламентація вказаних відносин для всебічного захисту прав та інтересів суб'єктів права, створення єдиного правового простору щодо здійснення ними своїх прав та обов'язків, укріплення співпраці держав, які належать до різних економічних, правових, соціальних, культурних систем.

Можна стверджувати, що міжнародне приватне право пройшло тривалий шлях розвитку, впродовж якого виникали правові інститути, такі як проксенія, школи глосаторів, постглосаторів, статутаріїв, які зробили свій внесок у розвиток МПрП. В наш час ніщо не стоїть на місці, все змінюється, тому необхідні нові підходи та методи міжнародно-правового регулювання, які зможуть забезпечити більш ефективне функціонування МПрП. [2, с.20]

Серед джерел МПрП виділяють: національне законодавство, судову та арбітражну практику, міжнародний звичай, міжнародні договори, акти міжнародних організацій.

Також слід зазначити, що впродовж еволюції МПрП змінювались і принципи, наприклад спочатку домінували загальновизнані принципи, які склалися історично і становлять основу міжнародного приватного

права, до таких відносяться: територіальний, персональний принципи. З плином часу традиційні принципи доповнюються новими, які відображають потреби сучасного суспільства, є досконалішими та краще регулюють приватно-правові відносини з іноземним елементом, наприклад *lex patriae* – закон громадянства, *lex voluntatis* – автономія волі та ін. [3, с.11], [4, с.15].

Джерела:

1. Ануфрієва Л.П. Международное частное право : в 3-х т. Том 1 : Общая часть : Учебник / Л.П. Ануфрієва. — М. : Издательство БЕК, 2002. — 288 с.
2. Бабаєв М. Х. Междунар. отношения и международное право: учеб. / М.Л. Бабаєв. — М. : Право, 1981.— С. 117.
3. Богуславский М.М. Международное частное право : Учебник / М.М. Богуславский. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юристъ, 1999. — 408 с.
4. Бужигаєва Т. Е. Международное частное право : Учеб. пособ. / Т. Е. Бужигаєва. — М. : Высш. шк., 2005. — 167 с.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ЗАПОВІТУ

Єлісєєва Ірина Олексіївна

кандидат педагогічних наук

в. о. доцента кафедри загальних дисциплін

Вінницького Навчально-наукового інституту університету ДФС України

Поняття «нікчемність» правочину застосовується у статтях 27, 215 ЦКУ. Відповідно до ст. 27 ЦКУ нікчемним є правочин, який обмежує можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки. У ст. 215 ЦК встановлений зв'язок між поняттями «нікчемний» та «недійсний» заповіт, тобто недійсним є правочин, якщо його недійсність передбачена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. Тому у випадку складання заповіту представником або його посвідчення неуповноваженою особою, а також у разі недотримання законодавчо визначених вимог до форми заповіту, такий заповіт не повинен виконуватися і спадкування має здійснюватися за законом [1].

Стаття 1257 ЦК України присвячена недійсності заповіту. Недійсність заповіту повністю, передусім, обумовлює у спадкоємця,

позбавленого цим заповітом права на спадкування, виникнення права на спадкування за законом на загальних підставах (ч. 4 ст. 1257 ЦК України). Слід підкреслити, що в ч. 4 ст. 1257 ЦК України йдеться про можливість відновлення попереднього заповіту лише у разі застосування статей 225 і 231 ЦКУ. Тобто тут передбачається, щосаме у цих випадках волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі, тому й береться до уваги попередній заповіт.

Встановлення таких наслідків необхідно здійснювати з урахуванням як абз. 1 ч. 1 ст. 216 ЦК України, так і окремих норм Книги Шостої ЦК України. По-перше, право на спадкування за законом може виникати не тільки у спадкоємця вказаного у недійсному заповіті, але й в інших спадкоємців за законом (ч. 2 ст. 1223 ЦК України). По-друге, правовим наслідком може бути взагалі не спадкування. Відповідно до ч. 2 ст. 1307 ЦК України заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним. Звісно, що в такій ситуації не відбувається виникнення права на спадкування, оскільки за допомогою нікчемності забезпечується пріоритет спадкового договору над заповітом.

По-третє, впливає на визначення правових наслідків і кількість спадкоємців (як за законом, так і за заповітом). Оскільки за наявності тільки одного потенційного спадкоємця, вказаного в недійсному заповіті і який не включений в одну з черг спадкоємців за законом (ст. 1261–1265 ЦК України), право на спадкування за законом також виникати не буде. У цій ситуації можливий перехід спадщини як відумерлої у власність територіальної громади (ст. 1277 ЦК України).

По-четверте, залежать правові наслідки недійсного заповіту і від кількості складених спадкодавцем заповітів. При множинності заповітів правові наслідки недійсного заповіту можуть суттєво відрізнятися. Зокрема, якщо спадкодавець склав кілька заповітів, здійснив розпорядження різними об'єктами і призначив різних спадкоємців, то недійсність одного із заповітів жодним чином не впливає на інші заповіти. Таким чином, відносно об'єктів, вказаних в недійсному заповіті, виникатиме право на спадкування за законом[2].

Протилежна ситуація може мати місце при множинності заповітів, коли в першому заповіті міститься розпорядження всім майном одним спадкоємцем, а в останньому – іншим. Згідно ч. 4 ст. 1254 ЦК якщо новий заповіт, складений заповідачем, був визнаний недійсним, чинність попереднього заповіту не відновлюється, крім випадків, встановлених статтями 225 і 231 ЦК України. По суті, правило закріплене в ч. 4 ст. 1254 ЦК України орієнтоване на обмеження випадків відновлення чинності попереднього заповіту, коли заповіт – оспорюваний. Звичайно ж, необхідно з'ясувати, чи може нікчемність заповіту відновлювати попередній заповіт. Очевидно, що ч. 4 ст. 1254 ЦК України зовсім не

регулює впливу нікчемності заповіту на відновлення попереднього заповіту. Навряд чи нікчемний заповіт має скасовувати попередній заповіт. Це обумовлено тим, що нікчемний заповіт в принципі не може породжувати який би то не було правовий результат, оскільки для права він взагалі не існує як волевиявлення. Насправді, неможливо допустити, щоб заповіт, складений на простому аркуші паперу, не посвідчений ніким і тому, будучи нікчемним, скасував би належним чином складений попередній заповіт. У зв'язку з цим, більш доцільно констатувати, що при нікчемності заповіту відбувається відновлення чинності попереднього заповіту. Недійсність заповіту в частині також має свою специфіку щодо правових наслідків[1].

У ч. 3 ст. 1257 ЦК України передбачено, що недійсність окремого розпорядження, що міститься у заповіті, не має наслідком недійсності іншої його частини. Таким чином, правовим наслідком недійсності окремого розпорядження є відсутність впливу на заповіт в цілому. Й інші розпорядження, що містяться в заповіті, породжуватимуть виникнення права на спадкування за заповітом. У тому випадку, коли недійсне розпорядження залежне (чи інші розпорядження залежать від нього), очевидно, що це обумовлюватиме недійсність заповіту повністю.

Недійсною буде також умова заповіту про позбавлення спадкоємця за правом на обов'язкову частку права на спадкування, якщо вона не відповідає ст. 1224 ЦК України та не підтверджується доказами тощо. Але недійсність окремої умови заповіту не призводить до недійсності заповіту в цілому.

Література :

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За ред. В. М. Коссака. — К.: Істина, 2004. — 976 с.
2. Васильченко В. В. Коментар та постатейні матеріали до законодавства України про спадкування / В. В. Васильченко. — Х. : Одіссей, 2007. — 480 с.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ОХОПЛЕННЯ ЗАПОВІТОМ ЗАПОВІДАЛЬНОГО ВІДКАЗУ

Ковальчук Ярослав Вадимович

юрисконсульт першої категорії Служби приміських пасажирських перевезень Регіональної філії «Південно-Західна залізниця» Публічного акціонерного товариства «Українська залізниця»

Спадкування, будучи важливим соціальним явищем, виконує різні функції. Зокрема воно забезпечує непорушну стабільність в суспільних відносинах, що функціонують в приватної власності.

Спадкове право, охоплюючи юридичні норми, які регулюють спадкування, ґрунтується на певних засадах, що перебувають в тісному зв'язку між собою. Одним зі вказаних принципів можна назвати свободу заповіту.

Конкретний та недвозначний зміст вищезазначеної засади полягає в тому, що заповідачу гарантовані різні за своєю суттю майнові та немайнові права. Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 1237 ЦК України дана особа, складаючи заповіт, може встановити в ньому заповідальний відказ [1].

В окремих випадках відказоодержувач може не прийняти на свою користь вигоду, передбачену даним розпорядженням. Виникає природне запитання - чи дозволено заповідачу на випадок ймовірного настання зазначеного факту встановити вмотивовану заміну згаданих особі?

Станом на сьогоднішній день, доктрина спадкового права не передбачає єдиного загальноприйнятого підходу щодо з'ясування наявності в заповідача права на підпризначення відказоодержувача. Зокрема можемо констатувати беззаперечну наявність в юридичній літературі двох протилежних точок зору стосовно належного вирішення зазначеної проблеми. Розглянемо детальніше юридичний зміст згаданих наукових концепцій.

Як зазначає Ю. Заїки, зміст заповіту не може охоплювати розпорядження, що називається «*підпризначенням відказоодержувача*». Наведену точку зору даний вчений намагається підтвердити такими доводами.

Правове положення спадкоємця та правове положення відказоодержувача не є тотожними за своїм змістом. Зокрема вітчизняне законодавство дозволяє підпризначення першого і не допускає підпризначення другого [2, с. 195].

Окрім Ю. Заїки, точку зору про неможливість охоплення змістом заповіту вказівки про особу, яка замість основного відказоодержувача може прийняти блага, охоплені заповідальним відказом, в своїх працях

поділяють інші вчені. Згаданими дослідниками є Б. Антімонов і К. Граве [3, с. 170] й т. д.

Але далеко не всі науковці погоджуються з таким доктринальним підходом. Зокрема, на думку Л. Шевчук, зміст заповіту може охоплювати розпорядження, що називається *«підпризначенням відказоодержувача»*. Зазначену точку зору згаданий вчений пробує довести такими судженнями.

Відпадиння заповідального відказу може мати відповідні правові наслідки. Зокрема, виходячи з принципу свободи заповіту та враховуючи ту обставину, що закон не охоплює прямої заборони на підпризначення відказоодержувача, варто допустити, що таке розпорядження може мати місце [4, с. 152].

Окрім Л. Шевчук, точку зору про можливість охоплення змістом заповіту вказівки про особу, яка замість основного відказоодержувача може прийняти блага, охоплені заповідальним відказом, в своїх працях поділяють інші вчені. Такими науковцями є М. Барщевський [5, с. 84], В. Васильченко [6, с. 142], О. Копилов [7, с. 62], А. Нікітова й В. Харітонова [8, с. 70], О. Попова [9, с. 40] й т. д.

Ми переконані в тому, що заповіт може охоплювати різні розпорядження, одним з яких є підпризначення відказоодержувача. Вищевказану точку зору спробуємо довести завдяки таким судженням.

По-перше, вітчизняне законодавство, на превеликий жаль, не передбачає прямої відповіді на таке запитання - чи заповідач, який складає свій заповіт, має право на підпризначення відказоодержувача? Однак наведену проблему можливо вирішити завдяки аналогії закону. Зокрема ч. 1 ст. 8 ЦК України вміщує пряму вказівку про те, що якщо цивільні відносини не врегульовані вказаним кодексом, іншими актами цивільного законодавства чи договором, то вони регулюються правовими нормами зазначеного законодавчого акту, інших нормативно-правових актів цивільного законодавства, що регулюють подібні цивільні відносини. Тому, беручи до уваги зміст зазначеної норми, можна дійти висновку, що досліджувану нами проблему доцільно вирішити за допомогою вищезгаданого правила. Тобто, якщо заповідачу закон гарантує право на підпризначення спадкоємця, то йому надано й інші подібні права. Наприклад, заповіт може охоплювати різноманітні майнові розпорядження, одним з яких є *«підпризначення відказоодержувача»*.

По-друге, не треба забувати, що вітчизняне законодавство не передбачає безпосередньої вказівки про непохитну заборону заповідачеві встановлювати в своєму заповіті відповідні розпорядження. Зокрема в ЦК України відсутня норма про недопущення підпризначення відказоодержувача. Як нам відомо, дозволеним є те, що не заборонено.

Тому, з огляду на вищевказані доводи, заповіт може охоплювати *«підпризначення відказоодержувача»*.

По-третє, спадкове законодавство окремих держав гарантує заповідачеві право на підпризначення відказоодержувача. Зокрема вказана можливість передбачена ч. 1 ст. 1137 ЦК Російської Федерації [2].

По-четверте, якщо вітчизняне законодавство не гарантуватиме заповідачу права на підпризначення відказоодержувача, то настануть певні наслідки. Зокрема дія принципу свобода заповіту зазнаватиме істотного обмеження. Іншими словами, з відкриттям спадщини далеко не всі вказівки, які охоплені змістом зазначеного правочину, зможуть втілитися в об'єктивну реальність. Дана теза пояснюється тим, що ніхто не може дати стовідсоткових гарантій, що відказоодержувач прийме вигоду, яка охоплена заповідальним відказом. Наприклад, зазначена особа може померти до моменту відкриття спадщини. Тому, якщо відказоодержувач з певних причин не прийме наведену вигоду, то його не буде ким замінити. Наведений юридичний факт призведе до того, що заповіт в частині заповідального відказу не реалізується.

Отже, ми бачимо, що чинному законодавству притаманні значні недоліки, які заважають якісному регулюванню різних за своїм змістом правовідносин, окремі з яких функціонують з приводу справедливого поділу спадкової маси. Зокрема ЦК України не закріплює безпосередньої вказівки про гарантування заповідачеві права на підпризначення відказоодержувача.

На нашу думку, вищевказана прогалина потребує ефективного вирішення. Враховуючи зазначені доводи, ми рекомендуємо вітчизняному законодавцю прямо передбачити в книзі VI глави 85 ЦК України юридичну норму про те, що чіткий і недвозначний зміст заповіту може охоплювати розпорядження, яке в свою чергу називається *«підпризначенням відказоодержувача»*.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 // Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2007. – 416 с.
3. Антимонов Б. С., Граве К. А. Советское наследственное право. – М.: Госюриздат. – 1953. – 264 с.
4. Шевчук Л. В. Заповіт як підстава виникнення правонаступництва в цивільному праві: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 // Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2001. – 223 с.

5. Барщевский М. Ю. Если открылось наследство. – М.: Юрид. лит., 1989. – 182 с.
6. Васильченко В. В. Рецепція римського спадкового права в сучасному спадковому праві України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 // Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1997. – 175 с.
7. Копылов А. В. Эволюция института легата в гражданском праве // Московский юрист. – 2012. - № 3 (7). – С. 56-64.
8. Никитова А. В. и Харитонов В. В. Объём правоспособности завещателя как субъекта односторонней сделки // Вестник Российского нового университета. – 2012. - № 3. - С. 67-71.
9. Наследственное право: учебное пособие / О. П. Попова. – Хабаровск: Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2012. – 85 с.
10. Гражданский кодекс Российской Федерации. – М.: ИНФА. – 2006. – 652 с.

ВИНАХІД (КОРИСНА МОДЕЛЬ) ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Курдибаха Аліна Володимирівна

*студентка Вінницького відділення Ірпінського державного коледжу
економіки і права*

Винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. Під винаходом розумілося технологічне (технічне) вирішення, що відповідає умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню і промисловій придатності), а корисна модель визначалася як нове і промислово придатне конструктивне виконання пристрою. Винахід, і корисна модель повинні саме вирішувати певне технічне завдання в будь-якій сфері технології, вони є саме результатом такого технічного вирішення. На це наголошують і в науковій літературі, визначаючи результат, до якого призводить винахід (корисна модель), визначальною ознакою отримання правової охорони [1].

Винахід характеризувався як технологічне або технічне вирішення (йдеться про досягнення певного результату у сфері технологій, який є новим, має винахідницький рівень та є промислово придатним), тобто винахід повинен по-новому з точки зору рівня техніки вирішувати певне виробниче питання; – корисна модель – це не новий пристрій (процес), а конструктивне виконання вже існуючого пристрою, тобто йдеться про технічне (внутрішнє) вдосконалення певного продукту або процесу. При

цьому такий вдосконалений продукт повинен відповідати умовам патентоздатності, що встановлені законом.

Винахід та корисна модель є певним технічним вирішенням в будь-якій сфері технології. Однак інколи цей підхід критикують через те, що недоречно обмежувати сферу застосування винаходу лише сферою технології, оскільки може бути різне розуміння того, що включає в себе сфера технології. Технологія – це результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг.

Об'єктом винаходу (корисної моделі) може бути або продукт, яким, зокрема, є пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини тощо, або процес (спосіб), або нове застосування відомого продукту чи процесу. Хоча винаходи і корисні моделі близькі між собою як результати технічної творчості, однак принципова відмінність між ними полягає в об'єкті – до винаходів належать продукти і способи, натомість до корисних моделей – лише конструктивне виконання пристрою [2].

Об'єктом винаходу (корисної моделі), правова охорона якому надається згідно з законом, є: продукт; процес (спосіб); нове застосування відомого продукту чи процесу.

На нашу думку, корисна модель здебільшого призначена для конструктивного вдосконалення існуючого пристрою (або ж процесу) та характеризується новизною технічного рівня. Нове застосування відомого продукту чи процесу як об'єкт винаходу (корисної моделі) повинно відображати, перш за все, новизну у застосуванні вже існуючого продукту (процесу), що також дає нове технічне вирішення.

Література:

1. Гарєєв Є. Ш. Правова охорона винаходів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.03 / Є. Ш. Гарєєв. – Одеса, 2007. – С.5; . Коссає В. М., Якубівський І. Є. Право інтелектуальної власності. Підруч- ник. – К.: Істина, 2007. – С.126
2. Підпригора О. А. Підпригора О. О. Право інтелектуальної власності України: Навч. посібник для студентів юрид. вузів і фак. ун-тів. – К.:Юрінком Інтер, 1998

Науковий керівник: Гаврилюк Ольга Василівна, викладач Вінницького відділення Ірпінського державного коледжу економіки і права

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Святошнюк Сергій Сергійович

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Відповідно до ст. 1058 ЦК України за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором [1].

Із даного визначення випливає, що договору банківського вкладу властиві такі ознаки: 1) він є реальним, оскільки вважається укладеним з моменту передачі вкладником визначеної грошової суми (вкладу); 2) він є оплатним, оскільки вкладник отримує від банку проценти на вкладену грошову суму або дохід в іншій формі; 3) ч.2 ст. 1058 ЦК України визнає його публічним; 4) він є одностороннім, оскільки банк зобов'язаний повернути вкладникові внесену до банку грошову суму (вклад) разом з відсотками, а вкладник має право вимагати повернення вкладу з відсотками; 5) його предметом є грошова сума (вклад).

Точки зору науковців щодо правової природи договору банківського вкладу можна розподілити на кілька груп. До першої групи відносяться думки вчених-юристів, які вважають договір банківського вкладу різновидом договору іррегулярного зберігання (Д. Гюгенхайм [2], Є.І. Данілкина [3] та ін.). Зазначені автори як спільну ознаку у цих договорів називають те, що у договорі банківського вкладу зацікавленою стороною є тільки вкладник, як і в договорі іррегулярного зберігання зацікавленою є сторона, яка віддає речі на зберігання.

Однак, на наш погляд, така точка зору є помилковою, оскільки банк за рахунок вкладених коштів створює певний грошовий обіг, отримує прибуток. Тому банк є не менш зацікавленою стороною, ніж вкладник.

Інша група вчених вважає, що договір банківського вкладу є різновидом договору позики (К. А. Флейшиць, В. В. Артёмов та ін.). Так, К.А. Флейшиць стверджує, що: «Договір вкладу... зберігає дві риси договору позики: 1) сума позики «знаходиться у розпорядженні» позичальника і 2) позичальник зобов'язаний повернути суму позики за законною вимогою позикодавця» [4, с. 57]. В. В. Артёмов вважає, що договір банківського вкладу – це договір оплатної позики грошей [5, с. 23-24].

Дійсно, такі риси є спільним для вказаних двох договорів, але є й певні відмінності. По-перше, відмінність полягає у правовому статусі

сторін договору. За договором позики банк виступає у якості кредитора, а у договорі банківського вкладу – банк є боржником, оскільки банк повинен повернути кошти вкладнику.

Третя група науковців порівнює договір банківського вкладу з договором банківського рахунку і стверджує, що спільним у цих договорах є те, що при укладенні обох договорів вкладнику відкривається власний рахунок. Також спільними рисами є те, що обидва договори є оплатними та однією із сторін виступає банк. Предметом обох договорів є гроші.

Але все ж існують певні відмінності, які унеможливають порівняння договору банківського вкладу з договором банківського рахунку. По-перше, розрахункові операції між вкладником і третіми особами за вкладом неприпустимі. Так, за договором банківського вкладу не можуть використовуватися такі форми розрахунків, як інкасо, акредитиви та чеки. Зазначена особливість вкладу пояснюється його економічною природою: клієнт вносить в банк відповідні кошти не для того, щоб за їх рахунок здійснювати безготівкові розрахунки за своїми зобов'язаннями, а потім забезпечити їх збереження і (або) отримати відсотки на капітал. Платежі (або розрахункові операції) з кредиторами вкладника складають сутність договору банківського рахунку. Саме з метою таких операцій клієнт і відкриває рахунок у банку [6, с. 125].

Крім того, як вірно відмічає О. Курбатов, відмінністю є мета укладення договорів. Метою укладення розрахункового договору є проведення певних розрахункових операцій, а мета укладення договору банківського вкладу – отримання прибутку за рахунок круговороту грошей вкладників [7, с. 71]. Так, з даного твердження випливає, що в межах розрахункового договору утворюються договори банківських вкладів, оскільки останні включають у себе розрахункові операції.

На нашу думку, договір банківського вкладу слід віднести до договорів про надання послуг, а саме – фінансових. Зокрема, ст. 901 ЦК України встановлює: «За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором». А фінансові послуги – це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб у випадках, передбачених законодавством, за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [8, ст.1].

Зокрема, банк (виконавець) надає вкладнику (замовнику) послугу у вигляді зберігання грошей вкладника та виплачує останньому проценти; а

вкладник (замовник), у свою чергу, оплачує банку (виконавцеві) таку послугу у якості надання права користування своїми коштами. Така послуга є фінансовою, оскільки предметом договору банківського вкладу є грошові активи; здійснюється за рахунок залучених від вкладників фінансових активів з метою отримання прибутку.

Таким чином, з проведеного порівняльного аналізу випливає, що хоча існує багато спільних рис між договором банківського вкладу та іншими договорами, але є й певні відмінності. Зокрема, простежується тенденція тяжіння договору банківського вкладу до договору про надання фінансових послуг.

Література:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 16.01.2003 р., із змін. та допов. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page17>. – Назва з екрана.
2. Guggenheim D. Les contrats de la pratique bancaire Suisse [Text] / D. Guggenheim. – Geneve, 1981. – 580 p.
3. Данилкина Е.И. Договор банковского вклада с участием физических лиц по гражданскому законодательству РФ [Текст] : Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Е. И. Данилкина. – М. : РГБ, 2006. – 208 с.
4. Флейшиц Е. А. Расчетные и кредитные правоотношения [Текст] / Е. А. Флейшиц. – М., 1956 (гл. IV, ч. 1). – 164с.
5. Артемов В. В. Договор банковского вклада и защита прав потребителей : иной взгляд [Текст] // Банковское право/ В.В. Артемов. – 2002. – № 4. – С. 23-24.
6. Анасова Л. К вопросу о правовой природе договора банковского вклада [Текст] // Університетські наукові записки/ Л. Анасова. – 2009. – № 29. – С. 122-127.
7. Курбатов А. Правовое регулирование расчётов в РФ [Текст] // Хозяйство и право / А. Курбатов. – 2005. – №9. – С. 70-75.
8. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]: закон України від 12.07.2001, із змін. та допов. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>. – Назва з екрана.

ПІДСТАВИ ТА НАСЛІДКИ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Семиполець Віталій Вікторович

ад'юнкта кафедри цивільного права та процесу Національної академії внутрішніх справ, директор ТОВ «V ФЕМІДА V»

Конвенції ООН про права дитини 1989 р. дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення, або яка в її якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надається державою. Одним із аспектів захисту дитини в таких життєвих ситуаціях є притягнення до відповідальності її батьків, винних у порушенні її прав. [4]

Позбавлення батьківських прав є крайнім засобом сімейно-правового характеру, який застосовується до батьків, що не забезпечують належне виховання своїх дітей. [5] Такий засіб може застосовуватись тільки за рішенням суду. Закон встановлює ряд підстав, з яких батьки можуть бути позбавлені батьківських прав.

Відповідно до ст. 164 СК України мати, батько щодо усіх своїх дітей або когось із них можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він: 1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування. Дитина може бути залишена батьками у пологовому будинку або в іншому закладі охорони здоров'я, якщо вона має істотні вади фізичного і (або) психічного розвитку, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення (ч. 3 ст. 143 СК України); 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини; 3) жорстоко поведуться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 6) засуджені за вчинення умисного злочину щодо дитини.[2]

Натомість ухилення батьків від виконання обов'язку щодо утримання дитини не передбачене ст. 164 СК України як підстава для позбавлення батьківських прав. Однак виконання цього обов'язку батьками тісно пов'язане із виконанням обов'язку батьками щодо виховання дитини, є важливою умовою забезпечення належних умов для повноцінного розвитку дитини.

З позбавленням батьківських прав сімейні правовідносини між батьками і дитиною набувають дещо одностороннього характеру.[6] Особа, позбавлена батьківських прав, втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання; перестає бути законним представником дитини; втрачає права на пільги та

державну допомогу, що надається сім'ям з дітьми; не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником; не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування); втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною.[2]

Треба зазначити, що батьки, позбавлені батьківських прав, позбавляються не тільки особистих немайнових, а й майнових прав. У майбутньому вони не матимуть права вимагати від дитини, щодо якої позбавлені батьківських прав, аліменти, права на спадкування після цієї дитини, на управління майном неповнолітньої дитини.[3]

Водночас дитина зберігає свої майнові права, засновані на факті їх споріднення з особою, позбавленою батьківських прав.[8] Зокрема, вона має право на одержання від цієї особи аліментів і на спадкування після неї. Тому треба погодитися з думкою, що позбавлення батьківських прав не породжує повного припинення правовідносин між батьками, позбавленими цих прав, і дитиною. Батько, матір втрачають права, але не звільняються від низки майнових обов'язків.

У разі потреби суд може виселити того з батьків, хто позбавлений батьківських прав, з житлового приміщення, в якому він проживає з дитиною, або постановити рішення про примусовий поділ житла або його примусовий обмін.[2]

При позбавленні батьківських прав особу позбавляють конкретного суб'єктивного права й обмежують її сімейну правоздатність. Позбавлення батьківських прав стосується лише тих дітей, щодо яких поведінка батьків (одного з них) була визнана неправомірною. Щодо інших дітей, зокрема й тих, які будуть народжені в майбутньому, батьки своїх прав не втрачають.

Позбавлення батьківських прав – санкція сімейного права, яка настає при винній поведінці батьків (одного з них) і здійснюється за наявності відповідних підстав у порядку, передбаченому законом. Воно не тільки спрямоване на захист прав та інтересів дитини, а й породжує несприятливі для батьків (одного з них) наслідки.

Література:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії ВР України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 142.
2. Сімейний кодекс України. Прийнято 10 січня 2002 року №2947 – III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №8.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40. – С. 40 – 44.

4. Конвенція про права дитини. Документи ООН, схвалено на 44-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, резолюція 44/25 від 20 листопада 1989 року. Ратифіковано Постановою ВРУ від 27 лютого 1991 року №789-ХІІ.
5. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» від 30.03.2007 року №3
6. Нечаєва А.М., Сімейне право. Курс лекцій. – М.: Юрист, 1998. – 336 с.
7. Сімейне право України / С.П. Індиченко, В.С. Гопанчук. – К.: Вентурі, 1997. – с. 271
8. Сімейне право України / За ред. Ю.С. Червоного. – К.: Істина, 2004. – с. 400

ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСІБ, ЗАРЕЄСТРОВАНИХ У ЖИТЛОВОМУ ПРИМІЩЕННІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОФОРМЛЕННЯ СПАДЩИНИ

Яценко Тетяна Олегівна

*студентка навчально-наукового інституту №4 Національної академії
внутрішніх справ*

Необхідність отримання інформації про зареєстрованих у житловому приміщенні осіб при оформленні спадщини зумовлена вимогами чинного законодавства, а саме ч. 1 ст. 1221 Цивільного Кодексу України якою встановлено, що місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця [1], тобто, перед відкриттям спадщини нотаріус зобов'язаний визначити останнє місце проживання померлого але Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Ради Міністрів УРСР і Укрпрофради від 11 грудня 1984 р. № 470 і Кабінету Міністрів України від 29 січня 2003 р. № 117» від 23.11.2016 року № 861 було виключено Додаток № 2 до Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР, а саме Довідку з місця проживання про склад сім'ї та прописку [2]. Нотаріальна палата України відреагувала на ці зміни і запропонувала подавати нотаріусам запити на визначення останнього місця проживання померлого [3], але якщо раніше спадкоємець міг просто звернутись в житлово-експлуатаційну організацію для отримання такої довідки, а разом з тим отримати Форму №3 то зараз особа має звертатись до Центрів з надання адміністративних послуг два рази: перший – для визначення останнього місця проживання померлого (для відкриття спадщини); другий - для

отримання відомостей про осіб які проживали з померлим (вже коли спадкова справа буде відкрита, що є підставою для надання другого запиту).

Також довідка Форма №3 слугує інструментом для отримання спадщини після пропущення строку встановленого для її прийняття, так згідно ч. 3 ст. 1268 Цивільного Кодексу України спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого законодавством, він не заявив про відмову від неї [4].

Крім того довідка Форми №3 також є додатковим інструментом для встановлення кола спадкоємців при оформленні спадщини, оскільки в довідці вказувались, не лише прізвище ім'я по-батькові зареєстрованих осіб, а й їхні родинні зв'язки з власником приміщення («донька власника», «чоловік власника», «мати власника» тощо), також саме ця довідка є доказовою базою при фактичному прийнятті спадщини.

Звісно, можна посылатись на те, що відповідно до ст. 46-1 Закону України «Про нотаріат» нотаріус під час вчинення нотаріальних дій обов'язково використовує відомості Єдиного державного демографічного реєстру, а також Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, інших єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції України [5]. Разом з тим, на сьогоднішній день, як повідомляє Нотаріальна палата України, доступ нотаріусів до Єдиного державного демографічного реєстру не забезпечений у повному обсязі. Також Нотаріальна Палата України зазначає, що ситуація, яка склалася, викликає у нотаріусів численні запитання, оскільки відсутність інформації про зареєстрованих у житловому приміщенні малолітніх та неповнолітніх дітей та інших зареєстрованих осіб унеможливорює посвідчення договорів щодо розпорядження нерухомим майном та ускладнює встановлення кола спадкоємців при оформленні спадщини [3].

Законодавець не залишив інформацію про зареєстрованих у житловому приміщенні осіб без доступу, але її отримання значно ускладнив, так за особистим зверненням особи, яка є власником житлового приміщення, інформація про зареєстрованих осіб може бути надана тільки за згодою кожного з них, а інформація щодо зареєстрованих осіб у житловому приміщенні без їх згоди надається виключно на запит нотаріуса при оформленні спадщини, що регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру» від 02 березня 2016 року № 207 [6].

Крім того, станом на сьогодні, відповідно до абз. 8 ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» документом, який видається органом реєстрації особі за її вимогою та підтверджує реєстрацію місця проживання або місця перебування особи, є довідка про реєстрацію місця проживання. Форма довідки про реєстрацію місця проживання особи наведена у додатку № 13 до Правил реєстрації місця проживання, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 207 [7]. Проте, ця форма передбачає інформацію лише щодо реєстрації місця проживання конкретної особи.

Нотаріальна палата України наголошує, що нотаріус може отримати інформацію щодо зареєстрованих у житловому приміщенні осіб шляхом направлення відповідного запиту до органів з питань реєстрації місця проживання з урахуванням такого:

- при встановленні місця відкриття спадщини нотаріус надає запит (форма запиту передбачена додатком 3 до Правил реєстрації місця проживання, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 207 (далі - Правила), у відповідь на який отримує довідку про реєстрацію місця проживання спадкодавця за формою, передбаченою додатком 13 до Правил;

- при встановленні кола спадкоємців нотаріус у своєму запиті просить надати інформацію щодо всіх зареєстрованих у житловому приміщенні осіб [3].

Отже своїми діями законодавець обмежив доступ до інформації про зареєстрованих в приміщенні осіб, чим захистив право особи на конфіденційність, оскільки лише за її особистої згоди можливе отримання інформації про її зареєстроване місце проживання, але цим самим значно ускладнив роботу нотаріусів при оформлення спадщини.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. - [Електронний ресурс]. - : Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Ради Міністрів УРСР і Укрпрофради від 11 грудня 1984 року № 470 і Кабінету Міністрів України від 29 січня 2003 р. № 117» від 23.11.2016 року № 861. - [Електронний ресурс]. - : Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/861-2016-%D0%BF>
3. Інформаційний лист Нотаріальної палати України Щодо отримання інформації про зареєстрованих у житловому приміщенні осіб - ЛИСТ(для нотаріусів Києва) від 15 березня 2017. - [Електронний ресурс]. - : Режим доступу: http://npu.in.ua/novini/informatsiyniy_list

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. - [Електронний ресурс]. - : Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII. - [Електронний ресурс]. : Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/para0477#o477>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру» від 02.03.2016 № 207. - [Електронний ресурс]. - : Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/207-2016-%D0%BF>
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру» від 02.03.2016 № 207. - [Електронний ресурс]. - : Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/207-2016-%D0%BF>

Науковий керівник: Наконечна Тетяна Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора політико-правового коледжу «АЛІСКО» з навчально-виховної роботи

**РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ
ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО
ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ**

Ангеленюк Анна-Марія Юріївна

*кандидат юридичних наук, Львівський державний університет
внутрішніх справ*

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі КПК) та впровадженням електронної системи Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР) виникло безліч дискусійних питань, пов'язаних із ефективним використанням вказаної вище системи у кримінальному процесі на території України. Зокрема важливим та недостатньо організованим під час практичної діяльності є використання системи ЄРДР при взаємодії між органами, наприклад між слідчим та прокурором, як процесуальним керівником досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Ефективність використання під час розслідування кримінальних проваджень можливостей сучасної техніки розглядалась у роботах Г.К. Авдєєвої, А.І. Анапольської, В.О. Коновалової, В.В. Крилова, В.Є. Корноухова, В.Ю. Шепітька та інших учених, однак використання техніки розглядалась здебільшого з точки зору полегшення роботи з окремими документами, а не покращення документообігу в рамках взаємодії органів.

З метою максимальної оптимізації роботи слідчого запропоновано використовувати спеціальні програмні пакети автоматизованих робочих місць слідчого «Робоче місце слідчого» (Україна), система «АРМЕКС» (Україна), що сформовані у вигляді баз даних із бланками документів, зразків[1, с. 3]. Однак такі програмні пакети не вирішують питання взаємодії та документообігу.

ЄРДР це електронна база даних відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом [2]. Однак вказана система також не вирішує питань документообігу між органами досудового розслідування та прокуратури під час взаємодії у досудовому провадженні.

Досліджуючи питання взаємодії слідчого та прокурора на досудовому розслідуванні, слід зазначити, що найбільш проблемним є прийняття процесуальних рішень, що складені слідчим та потребують погодження прокурора, як процесуального керівника у кримінальному провадженні. Стосовно питань, які пов'язані з початком та закінченням досудового розслідування, можна відзначити достатній рівень їх вирішення за допомогою ЄРДР, що безперечно є позитивним моментом у застосуванні комп'ютерних електронних систем у кримінальному процесі України.

Рішення, прийняті слідчим (пред'явлення підозри, застосування до особи запобіжного заходу), які потребують погодження прокурора, вимагають швидкого та оперативного узгодження дій між учасниками. Вказане зумовлене наявністю процесуальних строків, закріплених у КПК України. Так, письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання; також затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу. Відповідно до сучасного законодавства слідчий зобов'язаний погодити у процесуального прокурора повідомлення про підозру та клопотання про обрання запобіжного заходу [3], а оперативність зазначених вище дій залежить безпосередньо від рівня та якості взаємодії між слідчим та прокурором, що в основному базується на їх особистих відношеннях. Створивши офіційну автоматизовану систему документообігу між слідчим відділом та прокуратурою можна суттєво зменшити час на організаційні моменти, який потрібний для погодження вказаних вище спільних документів.

Вивчаючи законодавство зарубіжних країн, слід зазначити, що практика застосування сучасних технологій документообігу має місце у кримінальному процесі цих країн. Так, наприклад, у Сполучених штатах Америки (далі США) існує інформаційний центр (National Crime Information Centre (NCIC)), оперуючи даними якого полісмени мають можливість швидко отримати відповідь на свій запит, яка в свою чергу служить як тимчасовий ордер на арешт розшукуваної особи і є підставою її затримання так як і оригінал ордеру [4, с. 94].

На мою думку, з метою покращення ефективності взаємодії слідчого з процесуальним прокурором слід створити окрему електронну систему документообігу, функціонування якої офіційно закріпити у нормах кримінального процесуального кодексу; також (як альтернативний варіант) можна забезпечити функціонування документообігу у межах електронної системи ЄРДР, що сприятиме покращенню якості взаємодії між органами.

Література:

1. Автоматизоване робоче місце як один із напрямів удосконалення роботи слідчого / А.І. Анапольська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: aspirantura.16mb.com/doc/conf2015/s2/.
2. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджені Наказом Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 № 139 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
4. Penal Code. With Selected Provisions from Other Codes and Rules of Court. – California, 2009. – p. 2669.

ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ПРЕКУРСОРІВ В УМОВАХ АТО

Бойко Владислав Олександрович

студент 5 курсу, 4 групи Слідчо-криміналістичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є одним із основних джерел наповнення ринку наркотиками. Це є глобальною проблемою сучасності, адже їй притаманний високий ступінь небезпечності, зумовлений тяжкими наслідками як для здоров'я окремої особи так і для здоров'я всього населення держави.

У зв'язку з тим, що 12 травня 2014 року, на підставі незаконних референдумів, було проголошено суверенність Донецької та Луганської народних республік, формування в цих самопроголошених Республіках органів влади, активність переміщення через лінію розмежування (умовного кордону) наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів значно зростає. Про це свідчать статистичні данні.[3]

Статистичні показники діяльності правоохоронних вказують на те, що ділянки державного кордону України у Донецькій та Луганській областях завжди була вразлива щодо контрабандного переміщення наркотичних засобів. Тому перед державними органами, що здійснюють боротьбу з контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, постало

нове завдання щодо ефективної протидії цьому суспільно небезпечному явищу. [3]

У зв'язку з проведенням антитерористичної операції в окремих районах Донеччини та Луганщини проблема протидії запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів стоїть досить гостро перед правоохоронними органами України. [2]

Поза контролем держави на теперішній час перебувають майже 400 км. Державного кордону.

Згідно ст. 1 Закону України "Про боротьбу з тероризмом" антитерористична операція - це комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження запобігання та припинення злочинних діянь, здійснюваних з терористичною метою, звільнення заручників, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичного акту чи іншого злочину, здійснювана з терористичною метою.[5]

Також, при проведенні антитерористичної операції використовуються сили і засоби суб'єкти боротьби з тероризмом, а також підприємств, установ, організацій, які залучаються до участі в антитерористичній операції. Таке залучення правоохоронних органів у проведенні антитерористичної операції безпосередньо ускладнює можливість отримання митними підрозділами Міністерства доходів і зборів України та підрозділами Державної прикордонної служби України, що здійснюють свою діяльність безпосередньо пунктах пропуску через державний кордон України [1].

З огляду на ці фактори слід зазначити, що координація спільної діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з контрабандою наркотичних засобів, психотропні речовини, їх аналогів чи прекурсорів на даний час є достатньо проблематичною. Так, відповідно до підпункту 63 пункту 4 Положення про Міністерство доходів і зборів України, затвердженого указом Президента України від 18.03.2013 року N 141 Міндоходів України відповідно до покладених на нього завдань проводить заходи щодо запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушенням митних правил на митній території України.

Отже можна дійти висновку, що реалізація заходів спрямованих на запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропні речовини, їх аналогів чи прекурсорів у східних регіонах України як ніколи потребує державної підтримки. Митні органи потребують збільшення чисельності особового складу з метою ефективного виконання поставлених перед ними завдань, посилення охорони пунктів пропуску через митний кордон України та забезпечення належних озброєнням і спеціальними засобами, а

також поліпшенням їх взаємодії з органами військової прокуратури та військова служба правопорядку.

Література:

1. Сорока С.О. Вдосконалення протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів / С.О. Сорока // Університетські наукові записки. – Хмельницький, 2008. – № 2 (26). – С. 208–213.
2. Інформація щодо наркоситуації в Україні за результатами роботи за 2005–2012 роки. – К. : ДБНОН МВС України, 2013.
3. Національний звіт за 2016 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2015р) // Держ. Установа «Український моніторинговий та медичний центр з наркотиків та алкоголю МОЗ України» [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.slideshare.net/zorrgelviv/2016-69207345>
4. Україну хотят утопить в наркотиках. На границе участились перевозки крупных партий [Електронний ресурс] // Корреспондент.net. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/community/3358494-ukraynu-khotiat-utopyt-v-narkotyках-na-hranytse-uchastylys-perevozky-kрупnykh-partyi-senchenko>.
5. Закон України “Про боротьбу з тероризмом” // Відомості Верховної Ради України 2003, № 25 від 20.06.2003, ст. 180.

Науковий керівник: Лукашевич Сергій Юрійович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

Гринчак Сніжана Сергіївна

студентка Вінницького відділення Ірпінського державного коледжу економіки і права

Захист прав дитини – важливе завдання Української держави. У статті досліджено особливості, більш гуманні умови (порівняно з дорослими злочинцями) кримінальної відповідальності та покарання осіб, які не досягли 18-річного віку. Проаналізовано норми Кримінального кодексу України, які забезпечують посилений кримінально-правовий захист прав і свобод дитини від злочинних посягань.

Так, Загальна декларація прав людини 1948 р. (п. 2 ст. 25) визнає, що материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Декларація прав дитини 1959 р. у Преамбулі наголошує, що дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження.

Захист прав дитини в Україні забезпечується кримінально-правовими засобами, до яких належать, по-перше, диференціація та індивідуалізація кримінальної відповідальності і покарання осіб, які не досягли повноліття, по-друге, застосування більш суворих санкцій до осіб, які вчинили злочин проти дитини. Саме ці засоби є об'єктом дослідження у нашій статті; безпосередній предмет дослідження становлять норми Кримінального кодексу України, який був прийнятий і набув чинності у 2001 р. [1].

Питання захисту прав дитини кримінальним законом, з огляду на його важливе теоретичне і практичне значення, активно досліджується в українській юридичній науці. Однак це не применшує його актуальності, оскільки процес формування системи кримінально-правового захисту прав дитини триває, а сама система потребує удосконалення.

За законодавством України правовий статус дитини має особа, яка не досягла повноліття; при цьому до досягнення чотирнадцятирічного віку дитину вважають малолітньою, а у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років – неповнолітньою (ст. 6 Сімейного кодексу України) [2].

У Кримінальному кодексі України встановлено: загальний вік, з якого особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності, – 16 років (ч. 1 ст. 22), а за злочини, передбачені частиною 2 цієї ж статті – з 14 років. Перелік злочинів, за вчинення яких кримінальній відповідальності підлягають особи віком від 14 років, є вичерпним і містить тільки умисні злочини [1].

Загальна частина Кримінального кодексу містить низку норм, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток неповнолітніх: вчинення злочину неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує кримінальне покарання (п. 3 ч. 1 ст. 66); до осіб, які вчинили злочин у віці до 18 років, не застосовується довічного позбавлення волі (ч. 2 ст. 64).

Отож, удосконалення кримінального законодавства та ефективна реалізація його норм сприятиме виконанню Українською державою важливого завдання – втілювати в життя права дитини в повному обсязі, забезпечувати її фізичний, інтелектуальний, духовний, моральний і соціальний розвиток і надавати належний правовий захист.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. Офіційний текст. – К. : Право, 2003. – 176 с.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. – К. : Велес, 2003. – 75 с

Науковий керівник: Гаврилюк Ольга Василівна, викладач Вінницького відділення Ірпінського державного коледжу економіки і права

НЕЧІТКІСТЬ ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Гудінова Олена Валеріївна

студентка, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У кримінально-процесуальному кодексі України не міститься визначення поняття «обшук», а тільки наведені лише підстави для його проведення (ст.234.ч.1).

Згідно чинного кримінально-процесуального кодексу України ч1. ст.234, обшук – це одна із слідчих (розшукових) дій, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було добуто у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Головко М.Б.,Осипенко І.П. наводять визначення наступним чином: «обшук» - це слідча дія ,що як правило, проводиться на підставі ухвали слідчого судді та здійснюється слідчим чи прокурором процесуальне примусове обстеження приміщень, місцевості, окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуто в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукових осіб. [1,9]

Віктор Маркусь дає поняття обшуку у своєму навчальному посібнику. Обшук – це слідча дія, спрямована на примусове обстеження осіб, приміщень, споруд , ділянок місцевості, тощо, що знаходяться у розпорядженні особи, яку обшуковують та членів її сім'ї, а також організації, установи, з метою виявлення і вилучення об'єктів, слідів, що мають значення для розслідування справи.[2,307].

М.В. Салтевський пропонує наступне визначення терміну : обшук – це примусова слідча дія яка полягає у дослідженні і обстеженні осіб , зайнятих ними приміщень, робочих місць, належного їм майна, ділянок місцевості, із метою виявлення розшукуваних злочинців, знарядь злочину,

речей і цінностей а також інших предметів, які мають значення для встановлення істини у справі. [3,161].

О.С. Галиця пропонує таке поняття обшуку: «обшук» є обґрунтованою доказами наявними у справі, досудовою слідчою дією, суть якої полягає у примусовому обстеженні конкретних осіб, а також приміщень, ділянок місцевості, транспортних засобів, які знаходяться у постійному чи тимчасовому володінні тих чи інших осіб, вилучення цінностей та інших предметів і документів, що можуть мати значення для встановлення істини у справі чи забезпечення цивільного позову, конфіскації майна, знайдення розшукових осіб, об'єктів тваринного і рослинного світу. [4].

В.Ю. Шепітько вважає, що обшук – це слідча дія, змістом якої є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян з метою відшукування і вилучення предметів, що мають значення у справі, а також виявлення розшукових осіб. [5,118].

Із вище зазначеного можна виділити наступні складові, які необхідно включити для визначення терміну «обшук»:

- 1) ким здійснюється і на підставі чого чого;
- 2) перелік об'єктів та суб'єктів обстеження, та їх належність;
- 3) мета обшуку.

Таким чином, поняття «обшук» в кримінально-процесуальному законодавстві не визначено. Тому серед науковців існують різні точки зору щодо того, що слід розуміти під цим поняттям.

Вважаю за доцільне включення чіткого визначення поняття «обшук» в кримінально-процесуальний кодекс України, щоб не виникало суперечок з цього приводу.

Так як обшук пов'язаний з певними порушеннями прав громадян на недоторканність особи, житла і вимагає дотримання встановлених законом гарантій. Проведення цієї слідчої дії з нормами міжнародно – правових документів про права людини і тому органи досудового розслідування повинні суворо дотримуватися порядку його проведення.

Література:

1. Головка М.Б., Осипенко І.П. Обшук (юридично – психологічні аспекти організації та проведення) . Чернігів 2015 – 126 с.
2. Віктор Маркус . Криміналістика. Київ 2007 – 558 с.
3. Салтевський М.В. Криміналістика: підручник : у 2 ч. Ч 2/ М.В.Салтевський - Х.: Консум, 2001. – 528 с.
4. О.С. Галиця . Поняття обшуку. Електронний ресурс
5. Шепітько В.Ю. Криміналістика. Криміналістична тактика та методика розслідування злочинів: посіб.(для студентів юр. вузів та факультетів) В.Ю. Шепітько –Х. : Одисей, 2001. – 528с.

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Демченко Лариса Олександрівна

студент, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Розпочатий у 2014 році процес повної трансформації та перезавантаження всієї політичної системи, суттєво вплинув і на правоохоронні органи України. Цей процес є на сьогодні найбільш значущим, кардинальним і потребує певного проміжку часу для його завершення. За цих умов, коли рівень довіри населення до правоохоронних органів суттєво знизився, а Національна поліція України проходить лише складний етап становлення та адаптації, низка повноважень, прав та обов'язків, які покладалися на правоохоронні органи, тимчасово залишилася без належного контролю. У зв'язку з цим, ті особи, які потребували допомоги, змушені були звернутися до послуг приватних детективних структур. Однак, актуальним є питання можливості отримання якісних, законодавчо врегульованих детективних послуг. Адже, в Україні на сьогодні розвиток приватної детективної діяльності тільки починається на відміну від більшості країн світу [1, с.1].

19 квітня 2016 року Верховною Радою України було прийнято Постанову №112 – VIII «Про прийняття за основу проекту Закону України про приватну детективну (розшукову) діяльність» [2].

Проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» від 28.12.2015 року № 3726 з доопрацюваннями від 21.02.2017 року Комітетом Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, очікує на друге читання Верховної Ради України.

Правову основу приватної детективної (розшукової) діяльності становлять Конституція України, майбутній Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» та інші законодавчі акти України.

Законопроект визначає загальні правові засади організації приватної детективної (розшукової) діяльності в Україні як одного з шляхів забезпечення конституційних гарантій людини та громадянина на захист своїх законних прав та інтересів. Згідно ст.3 Проекту Закону, суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності надають на платній договірній основі детективні послуги клієнтам з метою захисту їхніх законних прав та інтересів. Також ст.14 Проекту Закону зазначає, що

приватні детективи, приватні детективні підприємства (агентства) є незалежними від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб.

Відповідно до Законопроекту, приватним детективам при здійсненні приватної детективної (розшукової) діяльності забороняється видавати себе за суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, співробітників правоохоронних органів, представників інших державних органів. А також те, що суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності не мають права здійснювати оперативно-розшукові заходи, віднесені законом до виключної компетенції оперативних підрозділів, передбачених ст.5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3]. Ця норма викликає протиріччя, оскільки наділяє суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності правами на здійснення розшуку і в той же час їм це забороняє. Причини заборони здійснення оперативно-розшукових заходів приватним детективам полягають у відсутності закону, який би регулював порядок здійснення таких заходів. Необхідність прийняття такого закону, у випадку надання повноважень детективу щодо розшукових дій, обумовлена тим, що вищевказані заходи, а точніше спосіб їх досягнення частіше потребує порушення прав іншої особи, але таке може бути виключно в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Ст.32 Конституції України наголошує, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [4].

Дбаючи про забезпечення конституційних прав і свобод людини, законодавством України розроблена складна система діяльності правоохоронних органів. Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства.

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів працівниками, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями Кримінального процесуального

Кодексу України [5]. Порушення регламенту Кримінального процесуального Кодексу України тягне за собою відповідальність відповідно до чинного законодавства. Контроль за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності здійснюють органи прокуратури.

Такий підхід відповідає вимогам Основного Закону України, працює на попередження та недопущення порушення конституційних прав людини при здійсненні оперативно-розшукових заходів працівниками оперативно-розшукової діяльності.

Проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» зазначає, що контроль за дотриманням суб'єктами приватної детективної (розшукової) діяльності вимог законодавства України здійснює Національна поліція через свої територіальні органи.

Приватні детективні послуги, визначені в Проекті Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» від 28.12.2015 року №3726 також пов'язані із збиранням, фіксуванням та дослідженням відомостей про фізичних або юридичних осіб. Оскільки порядок проведення таких дій приватним детективом в законі не передбачений, вони можуть бути визнані незаконними [1, с.7]. Така ситуація досить негативно впливатиме на результат діяльності приватних детективів.

Діяльність детектива має на меті захист прав і свобод людини, тому органи державної влади та місцевого самоврядування повинні сприяти приватним детективам, приватним детективним підприємствам (агентствам) у їхній діяльності.

Все залежить від задач, які ставитимуться перед детективом та обсягу його прав при здійсненні детективної (розшукової) діяльності. Ефективність їх діяльності значно підвищила б відсоток розкритих злочинів, що сприятиме здійсненню головного обов'язку держави – утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Джерела:

1. І. Б. Гончаренко, Ю.О. Михайлова/ Проблемні питання законодавчих пропозицій щодо легалізації приватної детективної діяльності в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: file:///D:/Академия/наукова%20робота/16Ryvu2xITkB3-O9owMEmMgi4R_wjKLb.pdf
2. Постанова «Про прийняття за основу проекту Закону України про приватну детективну (розшукову) діяльність» від 19.04.2016 р. №112 – VIII/ Відомості Верховної Ради (ВВР)/ 2016/ № 19, ст.223 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1112-viii>

3. Проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» від 28.12.2015 р. № 3726 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580
4. Конституція України від 28 червня 1996 р./ Відомості Верховної Ради України (ВВР)/ 1996/ № 30, с. 141.
5. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-12 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мінченко Сергій Іванович

*доктор юридичних наук, професор кафедри кримінології і юридичної
соціології Національної академії внутрішніх справ*

1. Аналіз законодавчих актів низки країн Європейського Союзу та практика діяльності правоохоронних органів цих країн свідчать про те, що введення такої відповідальності до кримінального законодавства позитивно вплинуло на попередження різних видів злочинів, зокрема вчиняємих у сфері економіки.

Кримінальну відповідальність юридичних осіб за злочини, у тому числі й у сфері економіки, ввели такі країни Європейського Союзу як Велика Британія, Бельгія, Угорщина (з 2001 р.), Данія, Ірландія (з 1998 р.), Нідерланди (з 1976 р.), Польща (з 2002 р.), Румунія (з 2004 р.), Словенія (з 1999 р.), Фінляндія (з 1995 р.), Франція (з 1992 р.), Ірландія, Люксембург, з пострадянських країн Литва.

2. З 1 вересня 2014 р. вступив в силу Закон України від 23 травня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України щодо відповідальності юридичних осіб». Цим же Законом Загальну частину КК України доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб».

Окремі українські науковці вважають, що питання про юридичних осіб як суб'єктів кримінальної відповідальності не відрізняється особливою новизною, але воно «настільки не «вписується» в доктрину кримінального права, що сьогодні важко повірити, що теорія стала реальністю [1, с. 128]. При цьому робиться висновок, що «... зміни, які

вносяться сьогодні в КК України, засновані не на наукових підходах, і є дещо хаотичними і безсистемними, що призводить, по суті, до руйнування основних теоретичних конструкцій в науці кримінального права. Прірва між наукою і законодавством поглиблюється, а це, в свою чергу, не сприяє формуванню стабільної політики в сфері боротьби зі злочинністю» [1, с. 128].

3. Кримінальна відповідальність юридичних осіб є тією проблемою, яка довгий час була ознакою поділу континентальної та англосаксонської системи права. Континентальна система, ґрунтувалася на принципі особистої відповідальності фізичної особи за вчинення кримінального правопорушення. Така відповідальність наступала якщо особа досягала певного віку, була осудною і вчиняла таке правопорушення навмисно або по необережності. Цей принцип був проголошений ще в період Великої французької революції, і в більшості країнах Західної Європи уважався явною ознакою демократичності правосуддя.

Однак, у Великобританії, Новій Зеландії та низці інших країн, – колишніх англійських колоній, дана проблема вирішувалася дещо по іншому. Варто зазначити, що можливість притягнення юридичної особи, тобто певної корпорації до кримінальної відповідальності у англосаксонській системі права, цілковито, ніколи не відкидалася. Англійські кримінальні суди ще два століття назад таких справ не розглядали, що було зумовлено вимогою обов'язкової особистої участі обвинуваченого в розгляді справи судом, а відповідно корпорація «особисто» не могла з'явитися до суду, тому справи проти неї і не слухалися.

Однак згодом, в англійських судах знайшли можливість обходити зазначену вище вимогу і адвокатам дозволили представляти корпорації не лише в цивільних, але й в кримінальних судах. І вже на початку XVIII ст. почали виноситися перші в англійському правосудді судові рішення про притягнення корпорацій до кримінальної відповідальності.

4. У Великобританії та інших країнах англосаксонської системи, в останні два десятиліття, до кримінальної відповідальності осіб притягували в основному за вчинення злочинів у сфері економічної діяльності, монополізм на ринку та порушення законодавства про охорону навколишнього середовища [2, с. 7-8].

Така практика видавалася позитивною і для представників континентальної системи права, які ще століття назад вирішили, що з допомогою кримінальної відповідальності юридичних осіб, можна ефективно протидіяти екологічним злочинам. Стало зрозуміло, що кримінальні санкції повинні застосовуватися не лише до власників чи керівників підприємств, але й до колективу підприємств в цілому, з метою

зробити для підприємства в цілому, і кожного його працівника, невідгідною певну кримінальну діяльність.

5. Рада Європи ще у 1978 р. рекомендувала країнам, які входять до неї, увести кримінальну відповідальність юридичних осіб за екологічні злочини до свого законодавства. І протягом двох десятиліть, кримінальна відповідальність юридичних осіб з'явилася у кримінальних кодексах Нідерландів, Швеції, Данії, Франції та інших. При цьому окремі країни ввели зазначену відповідальність за будь-які діяння, передбачені кримінальним кодексом, а окремі обмежилися кримінальною відповідальністю юридичних осіб лише за екологічні кримінальні правопорушення.

6. Кримінальний кодекс Франції 1992 р. передбачає кримінальну відповідальність юридичних осіб, за виключенням держави, в передбачених законом або постановою випадках, за вчинення на свою користь злочинних дій. При цьому кримінальна відповідальність юридичних осіб не виключає кримінальної відповідальності фізичних осіб, які були виконавцями або співучасниками вчинених юридичною особою злочинних дій.

Зазначений КК Франції передбачає широкий спектр злочинних дій, за вчинення яких юридична особа несе кримінальну відповідальність (за виключенням сексуальних замахів, абортів, окремих посадових і політичних злочинів). За даним Законом юридичну особу може бути притягнуто практично за будь-яке діяння (злочин проти людяності, навмисні і ненавмисні замах на життя, посягання на недоторканість людини, незаконне поширення наркотиків, дискримінація, звідництво, проведення експериментів на людях, замах на приватне життя, комп'ютерні злочини і проступки, усі види розкрадань, організація бойових груп, тероризм і т. ін.). За будь-які перераховані дії, вчинені на користь юридичної особи її керівником або представником (навіть за власною ініціативою, без уповноваження з боку юридичної особи), настає кримінальна відповідальність даної юридичної особи.

КК Франції 1992 р. основними видами покарання для юридичних осіб передбачає штраф і окремі обмеження їх діяльності. При цьому максимальна сума штрафу, що застосовується до юридичної особи, дорівнює п'ятикратному збільшенню максимуму штрафу, передбаченого для фізичної особи (трохи більше 100 тис. євро) .

Найбільш тяжким покаранням для юридичної особи у діючому КК Франції є ліквідація підприємства. По тяжкості вона співрозмірна лише із застосовуваною до фізичної особи смертною карою [3, с. 280].

Сучасна теорія французького кримінального права передбачає і допускає застосування кримінальної відповідальності юридичних осіб у випадках надання неправдивої бухгалтерської звітності і неправдивих

відомостей про діяльність юридичної особи, а також у зв'язку із «кримінальним» банкрутством [14, с. 289-292].

Узагальнена судова практика діяльності правоохоронних органів Франції відмічає збільшення кількості справ пов'язаних із неправдивими банківськими рахунками та звітами, поданням неправдивих відомостей про діяльність юридичних осіб. Зазвичай, в такі злочинні дії втягується декілька підприємств, одним із основних об'єктів діяльності яких є вчинення дій, які дозволяють приховувати від спільної бухгалтерської звітності необґрунтовані комісійні виплати або нерегулярне фінансування об'єктів, що є уставним предметом діяльності одного або декількох юридичних осіб. Такими діями зазвичай є: виробнича підробка; підробка і використання неправдивих фінансових документів; незаконне використання і зловживання юридичною особою ввіренням їй спільним майном з використанням, з цією метою, рахунків підприємства, а також шахрайство (до цього переліку не відносять корупцію та вплив на торгівлю).

У зазначених випадках кримінальна відповідальність юридичної особи поєднується з кримінальною відповідальністю фізичної особи, діяльність якої сприяла вчиненню такого злочину. Вказані злочини визнаються французьким законодавством надзвичайно небезпечними для суспільства, і вкрай ефективним заходом їхній протидії, вбачається ліквідація винної юридичної особи. Адже у даному випадку слідство не завжди має юридичну можливість визначити винну фізичну особу, і тим самим зупинити здійснення незаконних виплат. Тому, лише ліквідація юридичної особи, дозволяє зберегти суспільне майно, ввірене певній особі для здійснення нею уставних програм.

Уведення у Франції кримінальної відповідальності юридичних осіб за банкрутство, стало необхідним через посилення зв'язків між різноманітними компаніями. У даному випадку законодавці вважають таку відповідальність гарантією платоспроможності партнерів, так як до юридичної особи, що порушує свої обов'язки або свідомо обманює партнера, не можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, одним з яких є його ліквідація, що по суті вважається еквівалентом «смертної кари» для фізичної особи.

Аналіз законодавства Франції свідчить, що концепція, яка передбачає і допускає застосування кримінальної відповідальності юридичних осіб, не виключає можливості, у випадку альтернативності видів юридичної відповідальності, використовувати і цивільно-правову відповідальність юридичних осіб. Тим більше, у Франції існує тенденція розширення сфери застосування кримінальної відповідальності.

Провідні французькі юристи вважають, що нині структура окремих юридичних осіб може бути використана як засіб вчинення злочину, а

вчинення злочину, стати метою діяльності таких осіб. За цих умов поширення кримінальної відповідальності на юридичних осіб, є не лише обґрунтованим але й ефективним, якщо взяти до уваги, що поряд з існуванням акціонерних товариств закритого типу існують і відкриті, в діяльності яких складно визначити, чиї інтереси вони представляють: утримувача цінних паперів, керівництва чи самого товариства [3, с. 284].

Отже, можемо констатувати: 1) інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб, в окремих країнах Європи, має вже двох столітню історію запровадження; 2) в останні десятиліття, цей інститут показав свою ефективність під час притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб в основному за вчинення злочинів у сфері економічної діяльності, монополізм на ринку та порушення законодавства про охорону навколишнього середовища; 3) попереджувальною метою даної відповідальності є зробити не вигідною кримінальну діяльність для підприємства в цілому, і кожного його працівника зокрема; 4) судова та слідча практика провідних країн Європи чітко визначилася із видами злочинів, за вчинення яких може наступати кримінальна відповідальність для юридичної особи; 5) доктрини кримінального права передбачають, що кримінальна відповідальність за одне діяння може наступати як для юридичної так і для фізичної особи; 6) у кримінальному законодавстві провідних країн Європи чітко визначені види покарання, які застосовуються до юридичних осіб (штраф, конфіскація, компенсація, ліквідація, заборона діяльності тощо); 7) зазвичай метою відповідальності юридичної особи є відшкодування збитків спричинених злочином; 8) як правило до кримінальної відповідальності не можуть притягуватися юридичні особи державних установ та закладів, а також політичні партії та групи; 9) у випадку притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності, передбачається штраф у кілька разів більший ніж при застосуванні такої відповідальності до фізичної особи; 10) визнається, що слідство не завжди має юридичну можливість визначити вину фізичної особи, а притягнення до відповідальності юридичної особи дозволяє уникнути подальших матеріальних втрат та відшкодувати наслідки злочинної діяльності; 11) законодавство окремих країн передбачає і допускає застосування кримінальної відповідальності юридичних осіб, не виключаючи при цьому можливості, у випадку альтернативності видів юридичної відповідальності, використовувати і цивільно-правову відповідальність юридичних осіб; 12) на даному етапі розвитку для законодавства провідних країн Європи характерна тенденція до розширення сфери застосування кримінальної відповідальності юридичної особи; 13) така відповідальність має неабияке попереджувальне значення, адже її застосування підштовхує акціонерів до реального контролю за діями

керівників акціонерних товариств; 14) введення інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб, це не «примхи» законодавця певної європейської країни, а ретельне вивчення і імплементація позитивного досвіду законодавчої діяльності більш розвинутих країн.

На кінець зауважимо, що якщо кримінальна відповідальність юридичної особи «не вписується» в сучасну доктрину кримінального права України, «руйнує» основні теоретичні конструкції в науці кримінального права, то таку доктрину та теоретичні конструкції доцільно оновити, адже наукова теорія повинна відображати тенденції розвитку сучасного українського суспільства. Імплементація європейських стандартів у законодавство України є не лише незворотним шляхом для нашої держави, а й обов'язком у зв'язку із підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Джерела:

1. Лихова С. Я. Юридичні особи як суб'єкти кримінальної відповідальності за КК України / С. Я. Лихова // Юридичний вісник. – 2014. – № 4 (33). – С. 128-132.
2. Введение // Преступления в предпринимательской и банковской сферах за рубежом: сборник науч. трудов / РАН. ИНИОН; Ин-т законодательства и сравнительного правоведения; отв. ред. Ананиан Л. Л., Власов И. С. – М. : Б. и., 2004. – С. 7-9.
3. Franchi F. A quoi peut servir la responsabilite penal des personnes morales? Revue de science criminelle et de droit penal compare. – P., 1996. – № 2.

НЕПОВНОЛІТНІЙ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Найда Віталій Олегович

курсант Харківського національного університету внутрішніх справ

Зі здобуттям незалежності і стрімким просуванням назустріч європейським стандартам Україна почала розбудову демократичної правової держави, в центрі якої знаходиться людина, захист її законних прав, інтересів і задоволення потреб. Тож неповнолітня людина потребує ще більшої уваги, захисту і допомоги з боку держави. Вона має бути об'єктом зусиль як на національному рівні, так і на рівні міжнародного співробітництва.

З урахуванням цього, Державною пенітенціарною службою України постійно вживаються заходи щодо забезпечення прав неповнолітніх, які перебувають у виховних колоніях, поліпшення умов їх утримання,

підвищення соціальної захищеності. Але якими ж методами вітчизняні виховні колонії для неповнолітніх забезпечують соціальну реабілітацію тих, хто раніше перебував на злочинному шляху і відтепер має можливість виправити свій життєвий шлях?

У складному процесі відродження особистості методично дієвою (і це підтверджено багаторічним досвідом) є виховна система засновника вітчизняної пенітенціарної педагогіки А. С. Макаренка. Ця система базується на розумному ставленні до питань поведінки неповнолітніх, вироблення у них позитивних навичок з формуванням свідомого відношення до прав, свобод і дисципліни.

Сучасні українські дослідники, зокрема Т. Гончар збагачують пенітенціарну педагогіку новими ідеями відносно соціально-правового статусу неповнолітніх. Але не будемо забувати, що наближення до європейського простору зумовлює плідну співпрацю нашої держави у справах неповнолітніх. Саме тому, одним із найважливіших напрямів реформування пенітенціарної системи України було створення на базі кримінально-виконавчої інспекції служби пробації, яка існує в більшості країн Європи. Рекомендації щодо створення такої служби в Україні були надані експертами Європейського Союзу в листопаді 2006 року.

Закон, який прийнятий 5 лютого 2015 року, передбачає розширення повноважень новоствореної служби пробації щодо контролю за поведінкою неповнолітніх осіб, організації і проведення соціально-психологічного супроводу, реалізації виховних програм, залучення до роботи із засудженими волонтерів та громадськості.

З 2003 року Український Центр порозуміння за підтримки Європейської Комісії здійснює діяльність з впровадження програм відновного правосуддя. Розроблена на початковому етапі модель програми примирення відповідає чинному законодавству України і має стати ефективним доповненням до вже існуючої системи. На думку фахівців, для створення стандартів практики з відновного правосуддя бажане прийняття закону «Про відновне правосуддя» або «Про медіацію», які давно затверджені в розвинених країнах світу.

В останніх юридичних дослідженнях, які спираються на європейський досвід, наполегливо наголошується на необхідності створення судів для неповнолітніх або запровадженні посади судді у справах неповнолітніх у складі загальних судів, що значно підвищить ефективність роботи судів щодо попередження злочинності неповнолітніх.

Тож бачимо, що пенітенціарна служба України продовжує розвиватися, доповнюючи національний досвід у справах неповнолітніх європейським, але ще багато чого треба зробити у майбутньому. Будемо сподіватися, що подальші зміни принесуть нові зрушення. Адже, як казав

А.С. Макаренко: «Людина не може жити на світі, якщо у неї немає попереду нічого радісного».

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ

СВІДОЦЬКИЙ ІМУНІТЕТ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Поляк Уляна Юріївна

співробітник ГУ СБУ у м. Києві та Київській області

У ч. 5 ст. 3 Закону України від 23 квітня 1991 р. «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачено, що ніхто не має права вимагати від священнослужителів відомостей, одержаних ними при сповіді віруючих [1].

З правової точки зору таємниця сповіді є гарантією закріпленого у Конституції України принципу недоторканності особистого життя віруючих. За її розголошення священнослужителю загрожує позбавлення сану [2, с. 253].

Правовий захист таємниці сповіді не виходить за рамки режиму відокремлення церкви від держави. «З одного боку, держава жодним чином не порушує та не втручається в обряд сповіді, оскільки тільки санкціонує вже проголошену церквою її таємницю. А з іншого, – розголошення таємниці сповіді може завдати значної шкоди громадянам, бо в кінцевому результаті порушуються їх конституційні права на особисте і сімейне життя та свободу думки (ст. ст. 32, 34 Конституції України)» [3, с. 123].

Гарантія охорони таємниці сповіді закріплена у п. 5 ч. 1 ст. 65 КПК України. У цьому пункті вказано, що не можуть бути допитані як свідки священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих. Отже, вони мають свідоцький імунітет у кримінальному процесі.

КПК України 1960 р. також передбачав, що священнослужителі не можуть бути допитані як свідки з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні професійної діяльності (п. 1 ч. 1 ст. 69). Таким положенням цей Кодекс був доповнений Законом України від 21 червня 2001 р. «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України» [4].

До прийняття цього Закону у науці кримінального процесу пропонувалось регламентувати питання про свідочий імунітет священнослужителя. Відмічалось, що слід внести до ст. 69 КПК України доповнення, що не можуть бути допитані як свідки «служителі релігійного культу про обставини, які стали їм відомі в результаті сповідання віруючих чи довірені за умовою збереження духовної таємниці» [5, с. 21].

Деякі науковці дотримувались точки зору, що положення ст. 69 КПК України 1960 р. про заборону допиту священнослужителя не достатньо забезпечує охорону таємниці сповіді. Наголошувалось на тому, що цей Кодекс жодним чином не обмежує права священнослужителя у добровільному порядку надати органам досудового розслідування чи суду інформацію, у якій містяться відомості, отримані під час сповіді. Звичайно, вони не є джерелом доказів, однак їх можна використати як оперативну чи неофіційну інформацію, у зв'язку з чим може бути завдана шкода інтересам сповідуваного. Для вирішення питання про правовий захист таємниці сповіді необхідно прямо «заборонити священнослужителям давати свідчення щодо відомостей, отриманих під час сповіді, в першу чергу у порядку кримінального та цивільного судочинства» [6, с. 287].

З цією пропозицією не можна погодитися. Канонічне право покладає на священнослужителів обов'язок не розголошувати сповідальні гріхи. За його порушення передбачено суворе покарання – позбавлення сану. Тому немає сенсу у тому, щоб у нормі права забороняти священнослужителям давати свідчення щодо відомостей, отриманих під час сповіді.

Як відмічається у юридичній літературі, для застосування правових норм, що регулюють свідочий імунітет священнослужителів, необхідно з'ясувати, які течії визнають таємницю сповіді. Священники усіх християнських віросповідань у силу спеціальних правил про їх посаду мають право і навіть повинні усувати себе від свідчення на слідстві і у суді про все те, що їм довірено на сповіді. Слід, однак, мати на увазі, що протестантизм, на відмінну від православ'я та католицизму, не визнає містичного змісту церковних таїнств. У більшості протестантських течій здійснюється лише хрещення та причастя, які розглядаються просто як символічні обряди, що не відрізняються від решти інших. Уявляється, якщо священнослужитель відмовляється від дачі показань, посилаючись на таємницю сповіді, суд не повинен розцінювати таку відмову як правомірну, якщо свідок не доведе, що сповідувана ним релігія визнає таємницю сповіді [7, с. 48].

Нами підтримується наукова позиція, що така постановка питання є неправомірною. Неетично покладати на особу обов'язок доводити те, що вона має гарантоване законом право [8, с. 347].

У юридичній літературі запропонований слушний варіант дій священнослужителя, якщо під час сповіді особа повідомить про вчинення нею злочину. Якщо священнослужитель дійде висновку, що сказане на сповіді є корисним (буде сприяти розкриттю злочину або врятує невинуватого, обвинуваченого у цьому ж злочині), то він має право, у тому числі й моральне, силою переконання і заходами духовного покарання схилити винуватих з числа віруючих до того, щоб вони самі зізналися у своїх злочинах не тільки на сповіді, але й перед органами слідства та судом. Тим більше, що ні церковних, ні світських законів, які зобов'язують до того, щоб особа, яка сповідується, берегла таємницю, немає [9, с. 30].

У ч. 3 ст. 65 КПК України вказано, що особи, передбачені п.п. 1-5 ч. 2 цієї статті, з приводу зазначених довірених відомостей можуть бути звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості, у визначеному нею обсязі. Таке звільнення здійснюється у письмовій формі за підписом особи, що довірила зазначені відомості. Отже, якщо це звільнення відбулось, то вказані особи можуть допитуватися як свідки.

Оскільки таємниця сповіді є абсолютною, викликає заперечення положення ч. 3 ст. 65 КПК України, що допускає можливим звільнення священнослужителя від обов'язку зберігати таку таємницю особою, яка довірила йому ці відомості.

Слід зазначити, що у п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України 1960 р. також йшлося про можливість звільнення священнослужителя від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила йому ці відомості. Дане положення справедливо критикувалось науковцями:

– вказівка на можливість звільнення священнослужителів від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості, грубо порушує основи християнської релігії та є прямим втручанням держави у справи церкви [3, с. 124];

– положення п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України є втручанням держави у справи церкви, оскільки канонічне право забороняє священикам під страхом суворого покарання відкривати те, що вони почули на сповіді. У відповідності з Духовним Регламентом священик за відкриття гріхів, які він почув на сповіді, може бути позбавлений сану. Виходячи з цього можна зробити висновок, що священнослужитель ні за яких обставин не може бути звільнений від обов'язку зберігати таємницю сповіді [10, с. 87].

Враховуючи викладене, нами поділяється висловлена у науці кримінального процесу пропозиція виключити з ч. 3 ст. 65 чинного КПК України посилання на п. 5 ч. 2 цієї статті [11, с. 287]. Священнослужитель не може звільнятися від обов'язку зберігати таємницю сповіді особою, що довірила йому ці відомості.

Джерела:

1. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – Ст. 283.
2. Каткова Т. В. Процессуально-правовые аспекты тайны исповеди: збірник тез наукових доповідей III Міжнародної наукової конференції «Компаративістські читання» / за ред. Ю. С. Шемшученка, О. К. Маріна, І. С. Гриценка; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар / Т. В. Каткова. – К., Львів : ЛьвДУВС, 2011. – С. 252-254.
3. Король В. В. Засада гласності кримінального судочинства України: поняття, зміст, підстави, обмеження / В. В. Король. – Івано-Франківськ, 2003. – 221 с.
4. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України: Закон України від 21 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 44. – Ст. 234.
5. Стахівський С. М. Показання свідка як джерело доказів у кримінальному процесі : [навч. посіб.] / С. М. Стахівський. – К. : Олан, 2001. – 96 с.
6. Марисюк К. Б. Питання правового захисту таємниці сповіді та перспективи його вдосконалення / К. Б. Марисюк // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ: [збірник наук. праць]. – 2004. – № 1. – С. 285-288.
7. Кипнис Н. М. Допустимость доказательств в уголовном судопроизводстве / Н. М. Кипнис. – М. : Городец, 1995. – 134 с.
8. Волкотруб С. Г. Імунітет свідків і захист довірених відомостей в кримінальному процесі / С. Г. Волкотруб // Держава і право: [зб. наук. праць]. Юридичні і політичні науки. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – Вип. 16. – С. 342-347.
9. Королев Г. Тайна исповеди в уголовном процессе / Г. Королев // Российская юстиция. – 1995. – № 2. – С. 29-30.
10. Баштега Р. Охорона таємниці сповіді у кримінальному судочинстві / Р. Баштега // Право України. – 2004. – № 6. – С. 86-87.
11. Удалова Л. Д. Свідоцький імунітет за новим КПК України / Л. Д. Удалова // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 284-288.

Науковий керівник: Гринчак Володимир Миколайович, кандидат юридичних наук, професор кафедри, Національна академія внутрішніх справ

АНАЛІЗ СИСТЕМ НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Романов Віталій Олександрович

ад'юнкта кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ

При проведенні порівняльного аналізу процедури отримання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій на прикладі зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж зарубіжних країн, нами встановлено, що зазначена процедура в Україні недосконала і потребує покращення. Для аналізу за основу було взято кримінально-процесуальне законодавство зарубіжних країн, а саме: Сполучених Штатів Америки (США), Франції, Федеративної Республіки Німеччини (ФРН), Італії та Великобританії. Воно відрізняється від кримінально-процесуального законодавства України і має деякі відмінності, на які необхідно звернути увагу при вдосконаленні законодавства нашої країни.

Позитивними рисами законодавства США щодо системи одержання дозволу на електронне прослуховування і нагляд, який можна використати у законодавстві України, є консенсуальний дозвіл. А також можливість, у виключних випадках, проведення заходу до отримання дозволу (до 48 годин).

Французька система передбачає можливість проводити зазначений захід відносно адвокатів, суддів, членів сенату не залежно від участі в кримінальному провадженні з дозволу відповідних керівників.

Отримання дозволу на «перехват повідомлень» Великобританії на нашу думку найпростіше та найоперативніше тому, що правом надання його наділений Міністр внутрішніх справ.

Найбільш схожі риси отримання дозволу на проведення «контролю і запис засобів телекомунікації» з Українською системою мають ФРН та Італія.

Отже, отримання дозволу на «прослуховування і контроль мобільних телефонів» в західних країнах взагалі має схожі риси, але разом з тим в кожній країні має свою специфіку. Ефективнішим і найпростішим є досвід Великобританії в цьому питанні, де всі ці процесуальні питання покладені на Міністра внутрішніх справ. Україна має систему отримання дозволів на проведення негласних слідчих (розшукових) дій більш схожу на Італію, Францію, ФРН, але, в зв'язку з тим, що наше кримінально-процесуальне законодавство тільки вдосконалюється, не весь позитивний досвід з цих країн використовується.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 в редакції від 16.08.2015 р., №4651-VI
2. Махов В. Н. Уголовный процесс США (досудебные стадии): учебное пособие /В. Н. Махов, М. А. Пешков. - М. : Бизнес-шк. "Интел-синтез", 1998.
3. Federal Criminal Code and Ruls/ Title 18 – Crime and Criminal Prosedure - §1030 Fraund and related activity in connection with computers – (amendment received to February 15, 1999), West Croup, St. Paul, Minn 1999. –p. 632-634.
4. Code de procedure penale Modifié par LOI n°2011-392 du 14 avril 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154&dateTexte=20120724>
5. The Regulation of Investigatory Powers Act 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/23/contents>
6. Codice di Procedura Penale [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.polpenuil.it/attachments/048_codice_di_procedura_penale.pdf
7. Strafprozeßordnung (StPO): Ausfertigungsdatum 12.09.1950 "Strafprozeßordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. IS. 1074, 1319), die zuletzt durch Artikel 14 Nummer 7 des Gesetzes vom 20. Oktober 2015 (BGBl. I S. 1722) geändert worden ist".
8. Кримінальний процесуальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини: Науково-практичний коментар: Потсдам / Берлін, 2012.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОЧАТКОВОГО МОМЕНТУ ЖИТТЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Свіщова Владлена Олегівна

студентка 3 курсу, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Життя – найважливіше, невід’ємне, недоторкане благо людини. Це положення закріплене в усіх базових нормативних актах, таких як Всезагальна Декларація прав людини 1948 року, Міжнародний Пакт про політичні і громадянські права 1966 року, Декларація прав, свобод людини і громадянина 1991 року тощо.

Згідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Відповідно до ст. 27 Конституції

України, кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Конституція України гарантує кожній людині право на життя.

Можливість охорони прав людини, навіть ще до її народження, передбачена ст. 1261 ЦК України, відповідно до якої до першої черги спадкоємців за законом належать, в тому числі, особи, які зачаті за життя спадкодавця, але народжені після його смерті. Положеннями ст. 25 ЦК України також закріплено право на охорону інтересів «зачатої, але ще не народженої дитини».

Згідно до п. 1.2 Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України № 179 від 29.03.2006 р., під народженням людини розуміють повне вигнання або вилучення з організму матері плода, який після вигнання, вилучення (незалежно від тривалості вагітності, від того, чи перерізана пуповина і чи відшарувалась плацента) дихає або має будь-які інші ознаки життя, такі як серцебиття, пульсація пуповини, певні рухи скелетних м'язів.

Між тим, на рівні теорії кримінального права залишається дискусійним питання про визначення початкового моменту життя, що породжує співіснування різних точок зору з цього приводу.

Як зазначає Д.І. Береговий, кожна країна підходить індивідуально до визначення моменту, з якого починається відлік життя людини. Підтвердженням цьому є справа Європейського суду з прав людини *Vo v. France*, в якій Суд зазначив, що питання про те, з якого моменту виникає право людини на життя, повинно вирішуватися на національному рівні. При цьому Суд звернув увагу на відсутність в країнах об'єднаної Європі єдиного підходу до регулювання цього питання.

Відповідно до КК штату Нью-Йорк поняття вбивства охоплює заподіяння смерті дитині, яка ще не народилася. В ст. 4 Американської конвенції про права людини від 22 листопада 1969 року, яка є чинною в багатьох країнах Північної та Південної Америки, зазначено, що право на повагу до життя кожної людини захищається законом, як правило, з моменту зачаття.

У Франції життя людини захищається державними законами через 10 днів після зачаття, а в Данії після 12 тижнів, натомість, в Японії життя юридично захищено лише після народження.

Традиційно склалося, що у вітчизняному дореволюційному, радянському і пострадянському просторі початком життя прийнято визнавати початок фізіологічних пологів. Поряд з цим початковим моментом життя пропонували та пропонують розглядати: 1) момент запліднення (В.А. Голіченко, А.Н. Попов); 2) народження, тобто повне відокремлення від організму матері (Н.С. Таганцев, М.Н. Малєйна, Г.Б.

Романовський); 3) момент народження головного мозку (Р.Д. Шарапов, В.М. Трубников, Т.А. Павленко); 4) момент відокремлення плода від черева матері (А.М. Красіков) 5) момент прорізування плода з утроби матері у процесі народження (А.А. Піонтковський, С.В. Бородин, В.Д. Набоков) тощо.

Американський дослідник доктор Ернст Хант зазначив: «Запліднена яйцеклітина – не просто клітинна маса без особливих своїх власних характеристик. Це повністю і абсолютно є життя людської істоти, і вона має теж життя, яке має новонароджене немовля, дитя, підліток і зріла людина».

Тому, на мою думку, цілком слушним було б погодитися з думкою В.А. Голіченко, А.Н. Попова та інших і визнавати початковим моментом життя саме момент запліднення, оскільки зачата дитина є результатом злиття ядер чоловічих і жіночих статевих клітин та утворення єдиного ядра, що містить неповторний генетичний матеріал. З точки зору біології, зачата дитина не є частиною тіла матері, а є повністю індивідуальною істотою, яка вже повинна мати право на кримінально-правову охорону життя, а в майбутньому може набути всіх інших невід’ємних прав, свобод та охоронюваних інтересів.

Втім, якщо нормативно закріпити визнання початковим моментом життя людини саме момент запліднення яйцеклітини і вважати «генетичний матеріал в тілі матері» людиною, життя якої вже почалося, для чого є всі об’єктивні підстави, то це потребує перегляду усталених підходів та внесення суттєвих змін у цілу низку кримінально-правових норм, оскільки відбудеться фактичне ототожнення понять «вбивство» і «аборт», адже будь-яке штучне переривання вагітності буде вважатися посяганням на життя. Такий стан приведе до заборони абортів та необхідності кримінально-правового переслідування вагітних жінок та лікарів, які здійснюють вказані операції, що є кроком назад від цивілізованого суспільства і не відповідатиме сучасним його потребам, загальному вектору розвитку кримінально-правової доктрини.

Таким чином, сучасне європейське право та українське законодавство потребують певного доопрацювання, оскільки актуальною продовжує залишатися необхідність продовження пошуків у напрямку уніфікації підходів до визначення моменту, з якого починається життя, для того, щоб точно встановити, коли право на його захист повинно реалізувати себе у правозастосуванні.

Науковий керівник: Радутний Олександр Едуардович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ПРОТИДІЮ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, УХВАЛЕНИХ У XX СТ.

Слободянюк Павло Леонідович

суддя Шевченківського районного суду м. Києва

Боротьба з відмиванням грошей, як окремий напрям боротьби зі злочинністю, стає предметом активного розвитку з 80-х рр. XX століття. Першим документом, що стосувався цієї проблеми, була Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи про заходи проти обігу та зберігання фондів кримінального походження, датована 27 червня 1980 р. Цей документ вперше підняв питання проблеми відмивання грошей на міжнародному рівні. Попри дещо спрощений, як на сьогодні підхід (акцентування уваги лише на готівковому обігу грошей), до боротьби з відмиванням грошей, дана Рекомендація містить в собі методи запобігання відмиванню грошей, які широко використовуються на сучасному етапі.

Боротьба з відмиванням грошей отримала своє продовження в 1986 р., коли вперше воно було визнано кримінальним злочином на національному рівні – в США було ухвалено Акт про контроль за відмиванням грошей [1, с. 64].

Того ж 1986 р. у Британії було ухвалено Акт про злочини в сфері обігу наркотиків, який став першим актом про боротьбу проти відмивання доходів від торгівлі наркотиками в Сполученому Королівстві [2, с. 94].

У цей період поряд з національними ініціативами по боротьбі з відмиванням грошей, починають створюватись міжнародні інструменти боротьби з цим феноменом. 20 грудня 1988 р. на Міжнародній конференції з питань боротьби із зловживанням наркотиками та їх незаконним обігом у Відні (Австрія) була підписана Віденська конвенція [3].

Віденська конвенція є суто секторальним документом, що розповсюджується лише на один із видів діяльності організованої злочинності, але вона характеризується тим, що встановлює глобальний механізм взаємної правової допомоги, що до того був переважно механізмом двосторонніх договорів. Цей документ є етапним для розвитку боротьби з відмиванням грошей, оскільки країни-учасниці Віденської конвенції зобов'язуються визнати кримінальним злочином, зокрема, й відмивання грошей [3].

Попри ці позитиви, Віденська конвенція є яскравим прикладом можливої недосконалості механізмів міжнародного права. Через десять

років після ухвалення Віденської конвенції, дослідження дотримання її сторонами засвідчило, що в багатьох випадках країни не бажали дотримуватись зобов'язань, встановлених нею, а виконання зобов'язань було непостійним.

Тому логічним є те, що найперша з Сорока рекомендацій, розроблених FATF, полягає в тому, що усі країни повинні негайно здійснити кроки для ратифікації і повної імплементації Віденської конвенції [4].

На початку 90-х рр. з'явилися також європейські ініціативи у боротьбі з відмиванням грошей. Так 8 листопада 1990 р., у Страсбурзі, була відкрита для підписання Конвенція Ради Європи 1990 р. [5].

Окрім встановлення кримінально-правових заходів боротьби з відмиванням коштів, які вживаються на національному рівні, та заходів міжнародного співробітництва в сфері конфіскації знарядь злочинів та доходів, Конвенція Ради Європи 1990 р. в ст. 6 істотно розширює, у порівнянні з Віденською конвенцією, коло предикатних злочинів для відмивання грошей [5].

Директива Комітету Міністрів Ради Європи від 19 червня 1991 р. про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей [6], також вимагає від держав-членів заборони відмивання грошей. Імплементована в національне право держав-членів, вона стала однією з найбільш ефективних міжнародних ініціатив в сфері боротьби з відмиванням грошей.

Джерела:

1. Марчук Р. П. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму : довід. / Р. П. Марчук, О. І. Попов, В. А. Онисьєв. – Т. 1 : Міжнародні нормативно-правові акти та стандарти. – К. : Бізон, 2008. – 880 с.
2. Київець О. В. Міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням «брудних» грошей : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Олена Валеріївна Київець. – Х., 2003. – 189 арк.
3. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 // Закони України. – К. : Парламент. вид-во, 1999. – Т. 14. – С. 48-59.
4. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) : постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28.08.2001 № 1124 // Урядовий кур'єр. – 01.09.2001. – № 157.
5. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.1990 // Збірка договорів Ради Європи. – К. : Парламент. вид-во, 2000. – С. 138-154.

6. Директива ЄЕС про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей (91/308/ЄЕС) від 19.06.1991 // Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. – К. : Школяр, 1999. – С. 67-79.

ПОДДЕЛКА ДОКУМЕНТОВ, ПРЕДСТАВЛЯЕМЫХ ДЛЯ РЕГИСТРАЦИИ ВЫПУСКА ЦЕННЫХ БУМАГ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА И УКРАИНЫ

Стати Виталий Анатольевич

*кандидат юридических наук, Департамент уголовного права
Государственного университета Молдовы (г. Кишинев)*

Статья 223-1 «Подделка документов, представляемых для регистрации выпуска ценных бумаг» Уголовного кодекса Украины (далее – УКУ) предусматривает ответственность за внесение уполномоченным лицом в документы, которые подаются для регистрации выпуска ценных бумаг, заведомо ложных сведений, если это причинило значительный материальный ущерб инвестору в ценные бумаги. В Уголовном кодексе Республики Молдова (далее – УК РМ) ответственность за подобные преступные деяния устанавливает статья 245 «Злоупотребления при выпуске ценных бумаг». Так, частью (1) этой статьи предусматривается ответственность за внесение в проспект эмиссии или в другие документы, на основании которых регистрируется выпуск ценных бумаг, недостоверной или вводящей в заблуждение информации, утверждение проспекта эмиссии, содержащего заведомо недостоверную или вводящую в заблуждение информацию, а равно утверждение заведомо недостоверных результатов эмиссии, если эти действия повлекли причинение ущерба в крупных размерах. Частью (2) ст. 245 УК РМ устанавливается ответственность за совершение злоупотребления при выпуске ценных бумаг: а) двумя или более лицами; б) если этим действием причинен ущерб в особо крупных размерах.

Статья 245 размещена в Главе X «Экономические преступления» Особенной части УК РМ. Статья 223-1 включена в Раздел 7 «Преступления в сфере хозяйственной деятельности» Особенной части УКУ. В этом смысле сравниваемые составы преступлений имеют по сути одинаковый родовой (групповой) объект.

Непосредственным объектом преступлений, указанных в ст. 245 УК РМ, признаются общественные отношения по поводу эмиссии ценных бумаг, проведенной в установленном законом порядке.

Представители уголовно-правовой доктрины Украины высказывают различные мнения в связи с содержанием непосредственного объекта преступления, предусмотренного ст. 223-1 УКУ: «общественные отношения в сфере эмиссии ценных бумаг» [1]; «общественные отношения в сфере размещения ценных бумаг» [2, с. 240]; «общественные отношения, возникающие при размещении ценных бумаг на первичном рынке ценных бумаг (когда ценные бумаги переходят к первым собственникам) и обеспечивающие установленный законом порядок такого размещения и защиту прав инвесторов в ценные бумаги» [3, с. 350]; «общественные отношения, которые обеспечивают нормированный правом порядок представления уполномоченными лицами документов для регистрации выпуска ценных бумаг» [4]; «Основным непосредственным объектом этого преступления является установленный порядок выпуска ценных бумаг, дополнительным обязательным объектом – отношения собственности» [5, с. 695].

Исходя из диспозиции ст. 245 УК РМ, предметом преступлений, указанных в ст. 245 УК РМ, являются: 1) проспект эмиссии; 2) другие документы, на основании которых регистрируется выпуск ценных бумаг; 3) отчет о результатах эмиссии.

По поводу предмета преступления, предусмотренного ст. 223-1 УКУ, А. А. Дудоров отмечает: «Предметом преступления являются документы, которые подаются в ГКЦБФР (то есть в Государственную комиссию по ценным бумагам и фондовому рынку – С. В.) или ее территориального управления для регистрации выпуска ценных бумаг. Перечни таких документов определяются нормативно-правовыми актами ГКЦБФР в зависимости от вида ценных бумаг и характера их размещения» [5, с. 695]. В свою очередь, С. Багиров уточняет: «Документы, которые подаются для регистрации выпуска ценных бумаг, относятся к официальным» [6].

Продуктом преступлений, указанных в ст. 245 УК РМ, признаются: 1) проспект эмиссии, содержащий (заведомо) недостоверную или вводящую в заблуждение информацию; 2) другие документы, на основании которых регистрируется выпуск ценных бумаг, содержащие недостоверную или вводящую в заблуждение информацию; 3) отчет о результатах эмиссии, содержащий заведомо недостоверную информацию.

В свою очередь, продуктом преступления, предусмотренного ст. 223-1 УКУ, являются документы, которые подаются для регистрации выпуска ценных бумаг, содержащие заведомо ложные сведения. Касательно продукта данного преступления, П. В. Хряпинский утверждает: «Ложными сведениями в таких документах могут быть данные о вымышленных или несуществующих фактах, извращенные или искривленные действительные факты, сведения, отрицающие или

скрывающие подлинные факты и тому подобное. Такие сведения не должны иметь под собой оснований и не должны объединяться действительными обстоятельствами» [1].

Потерпевшим в случае преступлений, указанных в ст. 245 УК РМ, признается лицо, понесшее ущерб в крупных или особо крупных размерах, вследствие приобретения им ценных бумаг на первичном рынке.

Судя по диспозиции ст. 223-1 УКУ, потерпевшим от преступления, предусмотренного ст. 223-1 УКУ, является инвестор в ценные бумаги, понесший значительный материальный ущерб. По мнению А. А. Дудорова, «под инвестором в ценные бумаги в ст. 223-1 следует понимать физическое и юридическое лицо (резидент или нерезидент), которое приобрело право собственности на ценные бумаги с целью получения дохода от вложенных средств и / или приобретения соответствующих прав, предоставляемых владельцу ценных бумаг в соответствии с законодательством» [5, с. 696]. Похожую точку зрения высказывает П. В. Хряпинский: «Инвесторы в ценные бумаги – физические и юридические лица (резиденты и нерезиденты), которые приобрели права собственности на ценные бумаги для получения дохода от вложенных средств и / или приобретения соответствующих прав, предоставляемых владельцу ценных бумаг в соответствии с действующим законодательством Украины» [1].

Относительно объективной стороны преступлений, указанных в ст. 245 УК РМ, отметим, что преступное действие выражается посредством любой из следующих форм: 1) внесение в проспект эмиссии или в другие документы, на основании которых регистрируется выпуск ценных бумаг, недостоверной или вводящей в заблуждение информации; 2) утверждение проспекта эмиссии, содержащего заведомо недостоверную или вводящую в заблуждение информацию; 3) утверждение заведомо недостоверных результатов эмиссии.

Для сравнения, в случае преступления, предусмотренного ст. 223-1 УКУ, преступное действие может выражаться лишь во внесении уполномоченным лицом в документы, которые подаются для регистрации выпуска ценных бумаг, заведомо ложных сведений. Характеризуя данное действие, П. В. Хряпинский излагает следующее мнение: «Подделка документов, представляемых для регистрации выпуска ценных бумаг путем внесения в эти документы заведомо недостоверных сведений, может осуществляться либо в процессе их первичного составления, либо в процессе исправления, подчистки уже составленных документов или вписывания в уже составленные документы» [1].

Составы преступлений, указанных в ст. 245 УК РМ, являются материальными и считаются оконченными с момента наступления последствий в виде ущерба в крупных или особо крупных размерах.

Также преступление, предусмотренное ст. 223-1 УКУ, имеет материальный состав. Исходя из диспозиции этой статьи, обязательным признаком объективной стороны является причинение значительного материального ущерба потерпевшему.

С субъективной стороны, преступления, указанные в ст. 245 УК РМ, совершаются с прямым или с косвенным умыслом. Такие формы преступления, как утверждение проспекта эмиссии, содержащего недостоверную или вводящую в заблуждение информацию, равно как и утверждение недостоверных результатов эмиссии, предполагают заведомость. Если это условие отсутствует, то ст. 245 УК РМ не может быть применена.

Относительно субъективной стороны преступления, предусмотренного ст. 223-1 УКУ, В. М. Киричко, В. Я. Таций и О. И. Перепелица отмечают: «Субъективная сторона преступления – прямой умысел, который характеризуется заведомостью, то есть осознанием лицом недостоверности сведений в момент внесения их в указанных в ст. 223-1 УК документов» [2, с. 241]. У А. А. Дудорова более гибкий подход: «Субъективная сторона преступления характеризуется виной в форме умысла. Относительно преступного деяния умысел является прямым. Виновный должен осознавать ложность сведений, внесенных в документ, который подается в ГКЦБФР для регистрации выпуска ценных бумаг. Отношение виновного к последствиям преступления может иметь вид прямого или косвенного умысла» [5, с. 697].

Субъектом преступлений, указанных в ст. 245 УК РМ, признается физическое вменяемое лицо, достигшее 16-тилетнего возраста. Такое лицо должно обладать полномочиями по: 1) внесению информации в проспект эмиссии или в другие документы, на основании которых регистрируется выпуск ценных бумаг; 2) утверждению проспекта эмиссии; 3) утверждению результатов эмиссии. Лицо, обладающее такими полномочиями, представляет либо руководство эмитента, либо Национальную комиссию по финансовому рынку Республики Молдова. Также юридическое лицо, имеющее статус эмитента, может являться субъектом преступлений, указанных в ст. 245 УК РМ.

Субъект преступления, предусмотренного ст. 223-1 УКУ – лицо, достигшее возраста 16-лет, и уполномоченное на размещение ценных бумаг. Характеризуя специальное качество данного субъекта преступления, С. Багиров утверждает: «Сведения в соответствующие документы вносятся руководителем эмитента, которым может быть либо один из учредителей, либо лицо, не являющееся одним из учредителей, но которое последние уполномочили на выполнение функций руководителя акционерного общества» [6].

В отличие от ст. 245 УК РМ, ст. 223-1 УКУ не содержит положений об обстоятельствах, отягчающих ответственность. Согласно п. б) ч. (2) ст. 245 УК РМ, ответственность отягчается, если преступление совершено двумя или более лицами. Уточним, что в п. с) ч. (2) ст. 245 УК РМ содержится указание на отдельный состав преступления, а не на отягчающее обстоятельство.

Литература:

1. Хряпінський П. В. Щодо питання кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 223-1 Кримінального кодексу України «Піддроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів» // Юридична наука. – 2015. – № 2. – С. 113-119.
2. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України: Особлива частина / За ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Харків: Право, 2010. – 608 с.
3. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2 т. / За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна: Т. 2: Особлива частина. – Харків: Право, 2013. – 1040 с.
4. Вітко О. Ю. Безпосередній об'єкт підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів // Університетські наукові записки. – 2013. – № 3. – С. 442-447.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Київ: Юридична думка, 2010. – 1288 с.
6. Багіров С. Проблеми кваліфікації підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів, за сукупністю зі службовим підробленням, що спричинило тяжкі наслідки // Юридична наука. – 2015. – № 2. – С. 51-58.

ОЗНАКИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ ТА ПРИНЦИПИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

Мальцев Віталій Вікторович

заступник начальника факультету № 2 підготовки фахівців для Національної гвардії України, ННІ №3 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Сучасний розвиток Української держави характеризується переломним моментом у пріоритетах безпеки особистості і держави в цілому. Стратегія соціально-економічного розвитку України визначає проблему захисту прав і свобод особи як одну з найважливіших функцій держави на сучасному етапі.

На сьогодні в юридичній літературі спеціально не визначались ознаки режиму надзвичайного стану. На нашу думку, до ознак режиму надзвичайного стану відносяться наступні:

- особливий порядок діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій;
- тимчасовість (вводиться на визначений строк – 30 діб на всій території України, не більш як 60 діб в окремих її місцевостях, та у деяких випадках може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб);
- спеціальні умови введення – режим вводиться у разі виникнення надзвичайних ситуацій та інших факторів небезпеки, що передбачені у Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану» [1] і урегулювання яких без застосування надзвичайних засобів неможливе;
- спеціальна процедура введення правового режиму – в Україні або в окремих її місцевостях вводиться тільки Указом Президента України, що підлягає обов'язковому затвердженню Верховною Радою України;
- здійснення перерозподілу владних повноважень, розширення компетенції органів державної влади, які відповідальні за реалізацію режиму надзвичайного стану;
- відповідне обмеження правового статусу особи. В умовах дії режиму застосовуються заходи щодо обмеження прав і свобод людини й громадянина.

Розглядаючи ознаки режиму надзвичайного стану, обов'язково слід визначити його принципи, оскільки вони вказують на суттєві аспекти у змісті та значенні режиму надзвичайного стану, а також на сталість суспільних і державно-правових відносин у цій сфері.

Принципи реалізації режиму надзвичайного стану – це основні ідеї, що відображають закономірності в суспільних відносинах, пов'язаних із процесом введення та урегулювання надзвичайного стану. Загальний аналіз законодавства України щодо надзвичайного стану та практики його застосування в інших державах дозволяє вирізнити головні принципи режиму надзвичайного стану:

- верховенство права. Принцип верховенства права є одним з найцінніших здобутків людства. Про це наголошено у документах ООН, Ради Європи, ЄС, відображено у доктринах та актах багатьох держав.

- законність. Характер законності в державному управлінні визначається тим, що він поширюється на виконавчу і розпорядчу діяльність всієї системи органів виконавчої влади. В процесі виконавчо-розпорядчої діяльності органи виконавчої влади у результаті дій в умовах надзвичайного стану приймають рішення, що зачіпають права та законні інтереси громадян, а це накладає особливі вимоги до законності й обґрунтованості цих рішень.

- пріоритет прав людини і громадянина. Сутність якого складається з трьох основних ідей: права і свободи людини та громадянина - найвищі цінності для суспільства та є пріоритетними щодо інтересів держави; головним обов'язком публічної влади є повага, утвердження та забезпечення прав і свобод людини та громадянина; норми конституції та законів держави, хоча і є важливим джерелом права, але визначальним джерелом права у суспільстві є природні права людини;

- своєчасність введення режиму надзвичайного стану;

- розумність строків тривалості режиму надзвичайного стану означає, що відповідні дії чи рішення мають прийматися чи виконуватися у розумні строки. На наш погляд, розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання дій та прийняття рішень у такий ситуації. Вони не можуть перевищувати строки, передбачені Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» [1]. Критеріями для визначення розумності строків надзвичайного стану є: складність обстановки у державі, або на окремій території, обсягу та специфіки заходів, необхідних для стабілізації обстановки, а також поведінка суб'єктів.

- раціональне застосування заходів і засобів, що застосовуються для нормалізації обстановки .

Також слід зазначити, що режим надзвичайного стану обов'язково включає в себе сукупність процесуальних дій, пов'язаних із порядком введення режиму надзвичайного стану та його скасування, застосування додаткових заходів, направлених на ліквідацію надзвичайного стану тощо.

Підсумовуючи сказане можна зазначити, що аналіз наявних наукових підходів до визначення правового режиму надзвичайного стану

надав можливість окреслити ознаки та принципи такого правового режиму. Прийняті за останні роки закони та інші нормативні акти, що регулюють суспільні відносини в умовах надзвичайного потребують спеціального дослідження та узагальнення практики їх застосування в діяльності державних органів, в тому числі і органів внутрішніх справ.

Література:

1. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

Науковий керівник: Братель Сергій Григорович, кандидат юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ

**DIFFERENTIATION OF CONCEPTS “RESERVED REGIME” AND
“LEGAL REGIME” OF THE NATURAL AND RESERVED FUND OF
UKRAINE**

Khrishcheva Oleksandra Georgiyivna

Student, Odessa I.I. Mechnikov National University

The natural reserved fund of Ukraine includes 7346 territories and objects, total area of which is 2,8 million hectares. It's 4% of the territory of the state [1, p.528].

In spite of this, area of the natural reserved fund in Ukraine is insufficient and remains significantly lower than in most European countries, where the average percentage of wilderness protection reaches 15% of the territory.

It is explained by many reasons. Including the fact that cases of non-targeted using and seizure of the land of this fund, non-observance of the modes of its territories and objects have recently become more frequent.

Also of particular concern is the problem of the lack attention to the implementation of management functions in the sphere of protection of the natural and reserved fund, which have great importance for increasing of the effectiveness of legal protection of its territories and objects.

To address these and other problems, should be established a regime, in which natural resources will be conserved and rationally used, preventing them from depletion and pollution, and the proper quality of the environment will be ensured.

According to art.61 of the Law of Ukraine “On Environmental Protection” and art.7 of the Law of Ukraine “On Natural and Reserved Fund of Ukraine” the natural and reserved fund of Ukraine is constituted the land area and water space which natural complexes and objects have special nature protection, scientific, esthetic, recreational and other value and allocated for the purpose of preserving the natural variety of landscapes, the gene pool of the animal and flora, maintenance of overall ecological balance and ensuring baseline monitoring of the surrounding natural habitat, withdrawn from agricultural land using fully or partially and in accordance with the legislation declared an area or object of the natural reserved fund of Ukraine [2].

That is the Law of Ukraine “On Natural and Reserved Fund of Ukraine” provides for territories and objects of researched fund can be used for the needs of environmental monitoring.

Also this law provides the background environmental monitoring, which is carried out, generally only in the territory of biosphere reserves, that according to established order include in the World network of biosphere

reserves under the UNESCO program "Man and Biosphere". It means that the results of the background monitoring are intended to determine global-background changes in the environment under increasing anthropogenic impact on the territories of the biosphere reserves, where it is forbidden to violate the natural course of ongoing natural processes.

Having analyzed the legislation on the Natural and Reserved Fund of Ukraine, we have found that one of the main means of maintaining the natural and reserved fund is the creation of a protected regime, depending on the degree of provision of which in Ukraine the following types of regimes are distinguished: reserved; absolute reserve; regulated reserve; protection regime; indirect using and protection and direct nature using.

Regardless of the particular species of the natural reserved regime, the general requirement, that arises from the principle of conservation, remains unchanged. It consists in the prohibition of any interference in the natural state of the environment, if this contradicts the goal, for achieving of which creates appropriate reserved object or complex.

In the legal literature was considered the question of a clear distinction between terms "reserved regime" and "legal regime" and of fixing them on the legislative level. According to the opinion of O.M. Covtun, "legal regime" of territories and objects of the natural reserved fund of Ukraine is order, which is established by rules of law, of their protection, using, entrance and management of them, which is based on the principle of conservation, for violation of which there is an increased legal responsibility. From the point of view of this scientist, "reserved regime" is order, which is established by rules of law, of saving and operation of territories and objects of the natural reserved fund in accordance with their earmarking purpose [3, p.4,5].

In our opinion, "reserved regime" differs from "legal regime" in that it can be defined as a set of rules of behavior that prohibit disrupting the natural course of natural processes, which are occurring on the territory of the objects of the natural reserved fund.

To summarize, we can say that nowadays, there are theoretical and practical questions in Ukraine.

To address these issues, it is proposed to make some changes and additions to the legislation of Ukraine, namely: to introduce and fix at the legislative level terms "reserved regime" and "legal regime" of the natural reserved fund of Ukraine.

Literature:

1. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник [Текст] – Друге видання / За загред. Ю.С. Шемчушенка. К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2008. – 720 с.
2. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня

1992 року [Текст]// Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №34. – ст. 502 .

3. Ковтун О.М. Правові аспекти охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. Наук: 12.00.06 [Текст] / О.М. Ковтун. – К., 2008. – 20 с.

Scientific leader: Tolkachenko O.V., Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, Odessa I.I. Mechnikov National University

PRIVATIZATION OF LAND

Lazorenko A.V.

the 4th year student specialty "civil and economical jurisdiction " Kryvy Rih Faculty National University "Odessa Law Academy"

Drobchak A.L.

senior teaches of social, political and economic subjects` cathedra KF NU «OJA»

In a modern state, one of the pressing issues of land reform is the privatization of land. According to Ukrainian legislation, privatization of land at the expense of land that are in state or municipal property. Thus, the objects appear only land privatization land state and municipal property, which are provided for use by citizens of Ukraine.

Active deployment privatization, together with the imperfection of land legislation, contradictory reforms resulted in significant obstacles to the normal functioning of land relations in Ukraine. Land privatization process was launched back in 1992 by the Verkhovna Rada of Ukraine № 2200 "On the acceleration of land reform and land privatization." The procedure for registration of the State act of land ownership has undergone many changes, especially in recent years. Today, according to the current legislation of Ukraine has the right to a free one-time privatization of land in Ukraine (some can privatize land, but different purpose).

Regarding the definition of the land, the Constitution of Ukraine defines its main national wealth that is under special state protection. Land ownership is guaranteed. This right is acquired and realized by citizens, legal persons and state exclusively according to the law (Art. 14 of the Constitution of Ukraine). One way of acquisition of private land ownership is its privatization. According to the norms of the Land Code of Ukraine, citizens of Ukraine (Articles 25, 32 - 42) are eligible for the ownership of land for: keeping peasant (farmer) economy; ancillary services; construction and maintenance of residential homes

and commercial buildings (homestead section); gardening; cottage and garage construction.

Thus it is possible to determine that the privatization of land - a transfer of individuals to private ownership of land from the state or municipal property.

Citizens of Ukraine may acquire ownership of land on the basis of:

- a) the acquisition by contract of sale, gift, exchange, or other civil-law agreements;
- b) the donation of lands of state and municipal property;
- c) Privatization of land that were previously provided for their use;
- d) inheritance;
- e) selection in nature (on ground) due to them a land share (share).

In addition, the law provides and the donation of land to the ownership of citizens that can made in case of:

- a) privatization of land, which are used by citizens;
- b) obtaining land as a result of privatization of state and communal agricultural enterprises, institutions and organizations;
- a) obtaining land plots of state and municipal property within the limits of free privatization.

The size of land transferred free citizen for subsidiary farming may be extended for an in situ (on site) land (share). Forbidden to transfer to private ownership of land in areas of exclusion and unconditional (obligatory) resettlement, contaminated by the Chernobyl disaster.

Land Code of Ukraine established a procedure for the privatization of land. A citizen who is interested in the privatization of land, which is in its use, applying the relevant competent authorities at the location of land. The decision of the executive authorities and local governments for land privatization taken within a month on the basis of technical materials and documents confirming size of the land.

In our opinion, the problem at this stage is that citizens in most cases prevented define yourself "desirable location of the land," because it is necessary to know whether the site is that clung to him like in stock. For the relevant information necessary to appeal to the bodies of land that often refuse to provide necessary information, arguing that there must "choose" land. Thus, a citizen has the right to access to public information, we believe that it should be able to learn about free land that could be privatized. Meanwhile, in the case of refusal to provide information citizens effectively deprived of effective remedies.

Regarding listed above, it can be concluded to ensure the rights of citizens to privatization of land, it is necessary to create a single public database (registry, cadastre) Ukrainian lands, which would contain full information on the availability of land suitable for privatization for each type of land use.

Unfortunately, such a database in Ukraine. Moreover, any official legal possibilities of obtaining such information generally available. Having access to such a database may choose a site and start its privatization process.

Literature:

1. Civil Code of Ukraine [electronic resource]. - Access: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Land Code of Ukraine [electronic resource]. - Access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
3. Model Regulations of the consideration of issues related to the coordination of land documents, approved by Decree of the Cabinet on 23.12.2009 g. Number 1420, p. 13 [electronic resource]. - Access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1420-2009-%D0%BF>.

PROBLEMS OF CURRENCY REGULATION IN UKRAINE

Karpenko Katerina Volodymyrivna

the 4th year student of specialty "civil and economical jurisdiction" Kryvyi Rih Faculty National University "Odessa Law Academy";

Drobchak Alla Leonidivna

senior teacher of social, political and economic subjects cathedra KF NU "OLA"

Among the hottest contemporary problem highlighted issues related to the present state and prospects of the national currency regulations, measures and policy instruments by which not only fail to prevent the deployment of new crisis processes, but also help strengthen public and foreign exchange situation in the country. Strict foreign exchange control system is the most severe obstacle to international trade, which can stop and slow down the development of many fields of international trade, which would otherwise have been available to companies of Ukraine.

In Ukraine, foreign exchange regulation on the basis of the existing Decree of the Cabinet of Ministers "On Currency Regulation and Currency Control" adopted in 1993. This legal act is central to the regulation of foreign exchange operations in Ukraine. In particular, it defines terminology, order of foreign exchange transactions and the role of the National Bank of Ukraine in the sphere of currency regulation. This Decree is based numerous regulations that define the monetary policy of Ukraine.

Problematic is that in Ukraine currency control wielded not primarily regulatory and restrictive and prohibitive tools. These include:

- modes of bank accounts, limiting the disposition of funds;
- Limited deadlines for payments for goods and services in export and import operations;
- mandatory sale of foreign exchange earnings;
- detailed rules for the purchase of foreign currency, requiring in each case study needs to purchase;
- establishing a daily limit for purchase by individuals of cash foreign currency restrictions on the export of currency outside Ukraine;
- the need to obtain individual licenses for individual foreign exchange transactions (including investments from Ukraine, opening accounts abroad and their placements).

The decree also states exhaustive list of transactions that require or do not require an individual license NBU for their implementation. However, this list

of operations does not include every possible situation, and often operations, are not precisely defined in the Decree, it is impossible to introduce in Ukraine from this rather simple reason that neither the National Bank or commercial banks can not be sufficiently confident about the possibility of operation with foreign currency, if the operation is not precisely defined in the Decree.

You can offer these solutions to these problems:

1) Full view currency control rules, the abolition of any foreign exchange restrictions and converting the national currency into hard foreign currencies wing politicians currency exchange rate to ensure predictable exchange rate dynamics depending on the balance of payments and to avoid the significant fluctuations, the use of foreign exchange reserves to ensure flexibility of monetary policy and enhance its effectiveness in ensuring the stability of the national currency. This approach is consistent with the practice and experience of the EU, under which control is not subject to payments in foreign currency and most international transactions. It also includes the strengthening of Ukrainian currency against foreign currencies.

2) gradual amendments to Ukraine currency regulation by the law on currency control, which provide for solving problems outlined above.

The above problems do not constitute an exhaustive list of problems caused by hard and quite restrictive currency controls Ukraine. Clear and simple enough public administration in general and exchange control, particularly useful for potential investors both domestic and foreign, helping to attract new investment and increase existing ones. Therefore, to solve the problems of currency regulation in Ukraine possible solution is considered especially monetary policies of foreign countries and changes in currency regulation Ukraine based on their experience.

References:

1. Dzyublyuk A. Implementation Problems of monetary policy in the transformation mation changes in the economy Ukraine / O. Dzyublyuk // Journal of the European economy. - 2009 - Vol 5 S.317-326
2. Zavalna ZV, Currency Law of Ukraine: Teach. guidances. / ZH.V. Zavalna, M.V.Starynskyy - Sumy: SHS "University Book", 2009. - 384 p.
3. The current monetary policy and especially its implementation in Ukraine. / Science. Ed. V.Yurchyshyn. - Kyiv: Testament, 2016. - 120 p.

**ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА В
УКРАЇНІ**

Ковальова Ірина Юріївна

*студентка 5 курсу, Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ*

Згідно Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав[1].

Адвокатура України - недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом. Адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність. Адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб.

З метою забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні діє адвокатське самоврядування [2].

Адвокат України здійснює адвокатську діяльність на всій території України та за її межами, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або законодавством іноземної держави і може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності). Адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

Адвокатом може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у Єдиному реєстрі

адвокатів України містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю[3].

Адвокат може мати помічників з числа осіб, які мають повну вищу юридичну освіту і виконують доручення адвоката у справах, що знаходяться у провадженні адвоката, крім тих, що належать до процесуальних повноважень (прав та обов'язків) адвоката та працюють на підставі трудового договору (контракту), укладеного з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, з додержанням вимог Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність і законодавства про працю.

Адвокати надають правову інформацію, консультують і роз'яснюють з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави; складають заяви, скарги, процесуальні та інші документи правового характеру; захищають права, свободи і законні інтереси підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; надають правову допомогу свідку у кримінальному провадженні; представляють інтереси потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, права і обов'язки потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні; представляють інтереси фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами; представляють інтереси фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; надають правову допомогу під час виконання та відбування кримінальних покарань. Адвокат може здійснювати інші види адвокатської діяльності, не заборонені законом.

Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги : договір про надання правової допомоги, довіреність, ордер,

доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема:

- 1) звертатися з адвокатськими запитами;
- 2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами;
- 3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;
- 4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку;
- 5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;
- 6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;
- 7) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою;
- 8) застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом;
- 9) посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів;
- 10) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань;
- 11) користуватися іншими правами, передбаченими цим Законом та іншими законами.

Адвокату забороняється використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта; без згоди клієнта

розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб; займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта; відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом. Адвокат забезпечує захист персональних даних про фізичну особу, якими він володіє, відповідно до законодавства з питань захисту персональних даних. Професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, Законом України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність” та іншими законами, зокрема:

1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;

2) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею;

3) проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

4) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності;

5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості;

6) життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом;

7) адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом;

8) забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці;

9) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом;

10) забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі;

11) забороняється втручання у правову позицію адвоката;

12) орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону;

13) повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

14) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом;

15) не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката;

16) забороняється ототожнення адвоката з клієнтом;

17) дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.

Право на заняття адвокатською діяльністю зупиняється у разі:

1) подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності;

2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення злочину, крім випадку, передбаченого пунктом 6 частини першої статті 32 цього Закону;

3) накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю;

4) визнання адвоката за рішенням суду недієздатним або обмежено дієздатним.

Накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі:

1) повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку;

2) порушення адвокатом вимог щодо несумісності;

3) систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики.

Копія рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, у триденний строк з дня його прийняття надсилається адвокату та відповідній раді адвокатів регіону. Рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду. Оскарження такого рішення не зупиняє його дії.

Право на заняття адвокатською діяльністю поновлюється згідно положень ст.31 Закону України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність”

Протягом строку зупинення права на заняття адвокатською діяльністю адвокат не має права її здійснювати. Такий адвокат також не може брати участь у роботі органів адвокатського самоврядування, крім випадків, коли таке право зупинено у зв'язку з призначенням особи на посаду до органу державної влади з'їздом адвокатів України.

Відомості про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю вносяться до Єдиного реєстру адвокатів України.

Право на заняття адвокатською діяльністю припиняється шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у разі:

1) подання адвокатом заяви про припинення права на заняття адвокатською діяльністю;

2) визнання адвоката безвісно відсутнім або оголошення його померлим;

3) смерті адвоката;

4) накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю;

5) встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України;

6) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі.

Відомості про припинення права на заняття адвокатською діяльністю вносяться до Єдиного реєстру адвокатів України [2].

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30.
2. Закон України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність” від 5.07.2012 року.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ

Рехлицький Микола Сергійович

магістр з інтелектуальної власності, ТОВ «Самсунг Електронікс Україна Компані»

Належний захист прав фізичних та юридичних осіб є можливим лише за умови ефективного функціонування судової системи, однією із особливих частин якої є інститут перевірки (перегляду) судових рішень на відповідність вимогам законодавства. Можливість швидкого, простого, кваліфікованого та незалежного (неупередженого) перегляду судових рішень в апеляційному порядку, є однією з першочергових завдань, які постають перед юридичною спільнотою в цілому, а також органами судової влади зокрема.

Інститут апеляційного оскарження судових рішень здавна відомий і в Україні. Конституція України кожній людині гарантує право на звернення до суду для захисту своїх конституційних прав і свобод. Право на судовий захист здійснюється, зокрема, апеляційним судом рішення в апеляційних судах, оскільки перегляд таких рішень в апеляційному забезпечує відшкодування і законних інтересів людини і громадянина. Водночас, апеляційне провадження забезпечує однакове застосування судами законів при вирішенні цивільних справ. Розгляд справ за апеляційними скаргами дозволяє виправляти помилки судів першої інстанції і корегувати їх роботу, забезпечуючи правильний і однаковий підхід до застосування норм матеріального і процесуального права, а також має превентивний характер - попереджає порушення норм права громадянами, організаціями, посадовими і службовими особами.

Відповідно до міжнародних стандартів правосуддя вважається забезпеченим, достатнім і обов'язковим, коли є дві інстанції судового розгляду: перша стадія та апеляційна процедура судової перевірки рішення, прийнятого місцевим судом. Конституційний Суд України в мотивувальній частині Рішення від 2 листопада 2011 року звернув увагу на те, що ці засади є конституційними гарантіями права кожного на судовий захист. Перш за все мова йде про можливість оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанції.

Іноді критика апелянтів стосується питань дотримання судом форми судового рішення, його структури, реквізитів – дати ухвалення судових рішень, підписів, місця їх ухвалення. Разом з тим апелянти часто критикують судові рішення з точки зору неправильного застосування судами першої інстанції норм матеріального права, тобто тлумачення даних норм, відповідність їх тим матеріально-правовим спорам, які були предметом судового розгляду.

Нагальною потребою часу є розробка і поширення в українських судах сучасних технічних новацій, високих інформаційних технологій і комп'ютерних засобів, які покликані спрощувати, прискорювати і поліпшувати роботу суду. Це досягається за рахунок переведення документів у електронну форму і повної автоматизації документообігу у судах. Найбільш рішучим кроком, зробленим на шляху до цього в Україні за останній час, було передбачення у ст. 15 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» необхідності запровадження в судах загальної юрисдикції автоматизованої системи документообігу.

Література:

1. Конституція України. – Відомості Верховної Ради України. - №30. – 23.07.1996. – ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України. – Голос України. - №89. – 18.05.2004.
3. Закон України «Про судоустрій та статус суддів». – Голос України. - №132-133. – 16.07.2016.

ЗАХИСТ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Дідусь Катерина Андріївна
студентка, Сумський державний університет

Поняття «банківська таємниця» - є центральним із основних понять банківського законодавства світу. Вперше цей термін почав вживатися у Швейцарії понад 300 років тому і використовувався для гарантування конфіденційності вкладів у банках. У 1713 р., коли з'явилася потреба в гарантуванні недоторканності вкладів, почала використовуватись банківська таємниця.

Актуальність теми полягає в тому, що банки, як безпосередні носії фінансової інформації, в основному перебувають у центрі уваги державних органів. Державний апарат абсолютної більшості країн світу завжди прагнув отримати доступ до банківської інформації, а останнім часом тиск на ці інститути посилюється через проголошення провідними країнами світу боротьби з міжнародним тероризмом, легалізацією доходів отриманих злочинним шляхом тощо. У світі дедалі частіше постає питання стосовно щоб взагалі скасувати інститут банківської таємниці. Однак жодна країна доки не наважилась відмінити банківську таємницю, так як існує досить міцний зв'язок між банківською та особистою таємницею, як одна із основних конституційних гарантій.

У більшості зарубіжних країн інформацію про стан рахунків клієнтів та виконуваних по ним операцій не підлягають розголошення і являються банківською таємницею. Це значить, що відомості про рахунки можна отримати, як правило, тільки в порядку кримінального провадження стосовно конкретної особи.

Розгляд цивільної справи в багатьох країнах не є підставою для банку надавати суду інформацію, окрім тих випадків, коли банк сам виступає стороною у справі. Така практика існує у Франції та Німеччині. Однак це обмеження не поширюється на рішення судів з цивільних та господарських спорів. Якщо відповідно до рішення суду провадиться процедура санації або застосовується інша форма оголошення боржника неплатоспроможним, то банки зобов'язані надавати відповідні відомості. Згідно французькому Закону про банки від 25.01.1985 р. ст.57 вказує, що професійна таємниця не може бути прихована від судових органів, що провадять кримінальне провадження. Однак відповідно до законодавства Франції фіскальним агентам надається повноваження, з метою здійснення податкового контролю, отримувати відомості з торговельних книг, прибуткових чи інших документів, в тому числі і службових документів

кредитної установи. Також передбачається кримінальна відповідальність, на підставі ст. 378 Кримінального кодексу Франції, за розголошення конфіденційних відомостей лікарями, в тому числі і представниками влади, поштових службовців та ін., та караються позбавленням волі на строк до 6 міс. і штрафом від 500 до 15 000 франків.

Діяльність банків Німеччини регулюється жорсткими правовими положеннями. На всі банки і фінансові установи поширюється Закон про кредитні установи, який діє понад 60 років, проте в ньому відсутні положення, що регулюють банківську таємницю. Правовідносини з банком і клієнтом діють на відносинах двосторонньої довіри. Це означає, що працівники банківської установи повинні охороняти і не розголошувати факти, які являються банківською таємницею, навіть якщо вони завершили свою службову діяльність. Доступ до рахунку будь-якого клієнта банку можуть отримати правоохоронні органи та податкова служба лише за розпорядженням суду. Банківська таємниця у Німеччині не захищена кримінальним кодексом, проте при порушенні клієнт має право витребувати відшкодування збитків.

У Великобританії підхід до питання захисту банківської таємниці встановлюється судовим прецедентом, який викладено у справі *Tournier v. National Provincial and Union Bank of England* в 1924 р.. Даний судовий прецедент вказує, що обов'язок банку зберігати таємницю про фінансові справи свого клієнта не є абсолютним, тому суд має право зобов'язати банк надати відомості у разі невиконання певних вимог представниками держави. Згодом вдосконалили процес захисту банківської таємниці в Кодексі добросовісної банківської практики, де суворо зберігається конфіденційність клієнтів. Водночас виникла низка спеціальних законів, що надає право публічним органам на отримання інформації від банку про клієнта. До них відносяться Закон про управління податками (1970), Закон про фінансові послуги (1986), Закон про неспроможність (1986) та ін.

Термін «банківська таємниця» у Швейцарії давно перетворився на поняття «професійна таємниця банкіра», де робиться акцент на довірі клієнта і репутації банку. Це пояснюється в зацікавленості банку про можливості клієнта, який в свою чергу потребує відомості про банк. Репутація клієнта і банку захищаються законом на рівних умовах. В Швейцарії охорона банківської інформації є пріоритетною задачею правового регулювання і отримати будь-які відомості практично неможливо. Саме Федеративний закон «Про банківську діяльність» (1934 р.) чітко сформулював, що банківська таємниця- це кримінально-правове поняття (ст. 47).

Закон Данії «Про фінансову діяльність» передбачає, що члени ради директорів, засновники, працівники банків, ліквідатори, аудитори, інспектори банківського нагляду й інші посадові особи фінансово-

кредитних установ не можуть розкривати або використовувати конфіденційну інформацію без належної підстави. Такі самі обмеження накладаються і на одержувачів такої інформації. Порухення такого зобов'язання карається кримінальними і цивільно-правовими санкціями. Водночас правоохоронні органи мають юридичні підстави отримати відповідну інформацію у порядку, визначеному законодавством.

Серед європейських країн високим рівнем надійності характеризується банківська система Угорщини. Ефективність організації банківської системи Угорщини порівнюють з банківською системою Швейцарії, і називають Угорщину в ділових колах "Швейцарією Східної Європи". Чинний закон від 1988 р. про державні гарантії інвестицій і внесків свідчить про конфіденційність банківської інформації. Угорські банки не надають інформації про рахунки та їхніх власників ні поліції, ні податковій інспекції, а запити іноземних податкових служб не є достатньою причиною для розкриття банківської таємниці.

Отже, способи збереження банківської таємниці в зарубіжному законодавстві різноманітні, однак гарантування конфіденційної інформації клієнтів все ж таки залишається на високому рівні.

Література:

1. Гетманцев Д.О. Банківська таємниця: особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн: дис. док.ю.н., проф. – Київ.-2003.
2. Єсімов С.С. «Банківська таємниця у країнах ЄС та адаптація національного законодавства у контексті інформаційного права» / С. С. Єсімов // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. - 2016. - № 837. - С. 48-55.
3. Костюченко О.А. Банківське право: підручник / 2-ге вид., переробл. та до-пов.- К.: Атіка, 2011.
4. Кротюк В. Л. Правове регулювання банківської таємниці / В. Л. Кротюк // Вісник НБУ. – 1999. – № 8. – С. 14–17.
5. Лузанов А.М. Банковская система США: история, география, перспективы развития/ Лузанов А. Н.: ИП Ракитская Э. Б. (R)«ЭРА»; Москва; 2015

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Казмірук Дмитро Миколайович
ДПСУ, ННІБ НА СБУ

На сьогоднішній день інформація значно змінила своє значення. Наскільки ми усі знаємо, інформація – це сукупність відомостей (даних), які сприймаються із навколишнього середовища (вхідна інформація), видають у навколишнє середовище (вхідна інформація) або зберігають всередині певно системи. Проте сьогодні, інформація це і певний «товар», отримуючи який, раніше або минаючи інших можна отримати значну вигоду. Інформаційна сфера є системотворчим фактором життя суспільства, тому її стан безпосередньо впливає на стан політичної, економічної, національної, оборонної й інших складових безпеки України. Це потребує вжиття на державному рівні необхідних заходів для забезпечення інформаційної безпеки, зокрема шляхом законодавчого врегулювання діяльності у сфері захисту інформації.

Як саме забезпечується захист інформації? У зв'язку з такою важливістю інформації та необхідністю її захисту, - захист інформації відбувається шляхом законодавчого закріплення цього в законах. Розглянемо ці закони.

Закон України "Про інформацію" установлює загальні правові основи одержання, використання, поширення і збереження інформації.

Відповідно до цього закону: інформація – це документовані або привселюдно оголошені відомості про події і явища, що відбуваються в товаристві, державі або навколишньому природному середовищі. Закон закріплює право особистості на інформацію у всіх сферах суспільного і державного життя України, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відношень, регулює доступ до інформації і забезпечує її охорону, захищає особистість і товариство від помилкової інформації. Чинність закону поширюється на інформаційні відношення, що виникають у всіх сферах життя і діяльності товариства і держави при одержанні, використанні, поширенні і збереженні інформації. Суб'єктами інформаційних відношень є громадяни України, юридичні особи, держава Україна, а також інші держави, їхні громадяни і юридичні особи, міжнародні організації й особи без громадянства. З метою задоволення потреби в інформаційній діяльності створюються інформаційні служби, системи, мережі, бази і банки даних. Закон передбачає створення загальної системи охорони інформації.

Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах». Цей Закон регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та

інформаційно-телекомунікаційних системах. Порядок доступу до інформації, перелік користувачів та їх повноваження стосовно цієї інформації визначаються володільцем інформації. Відповідальність за забезпечення захисту інформації в системі покладається на власника системи.

Власник системи, в якій обробляються державні інформаційні ресурси або інформація з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, утворює службу захисту інформації або призначає осіб, на яких покладається забезпечення захисту інформації та контролю за ним.

Закон України «Про державну таємницю». Цей Закон регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України.

Президент України, забезпечуючи національну безпеку, видає укази та розпорядження з питань охорони державної таємниці, віднесених цим Законом та іншими законами до його повноважень.. Рада національної безпеки і оборони України координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони державної таємниці. Кабінет Міністрів України спрямовує та координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади щодо забезпечення здійснення державної політики у сфері охорони державної таємниці.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування здійснюють державну політику у сфері охорони державної таємниці в межах своїх повноважень, передбачених законом.

Спеціально уповноваженим державним органом у сфері забезпечення охорони державної таємниці є Служба безпеки України. Забезпечення охорони державної таємниці відповідно до вимог режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, діяльність яких пов'язана з державною таємницею, покладається на керівників зазначених органів, підприємств, установ і організацій.

Допуск до державної таємниці надається дієздатним громадянам України віком від 18 років, які потребують його за умовами своєї службової, виробничої, наукової чи науково-технічної діяльності або навчання, органами Служби безпеки України після проведення їх перевірки. Порядок надання допуску до державної таємниці визначається Кабінетом Міністрів України. Порушення військової таємниці тягне за собою відповідальність.

Закон України «Про захист персональних даних». Цей Закон регулює правові відносини, що пов'язані із захистом і обробкою

персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Володільцями чи розпорядниками персональних даних можуть бути підприємства, установи і організації усіх форм власності, органи державно влади чи органи місцевого самоврядування, фізичні особи-підприємці, які обробляють персональні дані відповідно до закону. Володілець персональних даних може доручити обробку персональних даних відповідно до договору, укладеного в письмовій формі. Об'єктами захисту є персональні дані – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути коректно ідентифікована. Порушення законодавства про захист персональних даних тягне за собою відповідальність.

Література:

1. Закон України «Про захист персональних даних».
2. Закон України «Про державну таємницю».
3. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах».

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ ЧАСТИНІ

Казмірук Дмитро Миколайович
ДПСУ, ННІБ НА СБУ

Військова частина — це основна військова одиниця постійної організації в збройних силах, що організаційно може входить до складу більшої військової частини або з'єднання.

Під поняттям «*частина*» найчастіше маються на увазі полк або бригада. Зовнішніми ознаками частини є: наявність власного діловодства, військового господарства, поточного рахунку в органах казначейства, поштової і телеграфної адреси, власної гербової печатки, таємного та нетаємного діловодства, права командира віддавати письмові накази, відкритого (25 повітряно-десантна бригада) і закритого (в/ч А 1126) загальновійськового номерів.

Оскільки військова частина є специфічним формуванням, то захист інформації у військовій частині відбувається за загальноприйнятими для усіх Законами України та іншими нормативно-правовими актами і вузько специфічними спеціальними, прийнятими вищим керівництвом Збройних Сил України або безпосередньо для Збройних Сил України чи інших військових формувань. Це пов'язано з діяльністю збройних формувань, покладеними функціями та особливостями проходження військової служби в них. Особи, які проходять військову службу, у силу певних

професійних особливостей, мають доступ до державної таємниці, тобто до інформації, яка є цілком таємною, таємною чи використовується для службового користування. Державна таємниця – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України. Дана градація інформації надає військовослужбовцям певні пільги та створює ряд обмежень. Пільги полягають в матеріальному заохоченні, тобто чим вищий доступ до роботи з таємними документами має особа, тим більший відсоток вона отримує до грошового забезпечення. Проте наявні і певні обмеження:

перш за все, за порушення режиму секретності, навмисне чи навіть не навмисне, особа несе мінімум адміністративну відповідальність, а в більш серйозних випадках на людину чекає кримінальне покарання;

по друге, особа обмежена в вільному пересуванні, що є конституційно закріпленим, та у разі, наприклад, бажання відпочити за кордоном зобов'язано попередньо узгодити свої плани та отримати згоду від керівництва.

Як і у будь-якій системі, в захисті інформації у військових частинах існує ряд проблем, які ми і розглянемо нижче.

Застаріле обладнання є одним із найбільших проблем середньостатистичних військових частин. У зв'язку з обмеженням фінансуванням та необхідністю обміну інформацією між різними видами та родами військових частин, інформація передається, зберігається та розповсюджується на застарілих носіях. В деяких частинах застосовуються ще морально та технічно застарілі дискети. Хоча в більшості частин уже використовують зовнішні накопичувачі USB, які реєструються та використовуються лише на зареєстрованих ЕОМ.

Відсутня ефективна та швидка система обміну даними між частинами, командуваннями та вищими штабами. Документи з грифом секретності передаються спеціальним поштовим зв'язком, кодограмами через застарілі машинки радянських часів або через спеціальну захищену Інтернет мережу, яка проте, обладнана не скрізь та не є досить швидкою.

Слабка навченість кадрів, органів захисту інформації та недостатня обізнаність інших осіб, що мають доступ до інформації, що містить таємні дані. Інколи, значні прогалини в дотриманні режиму секретності здатні виявити лише комплексні перевірки, а ефективно провести заняття для навчання методам роботи та способам ефективного збереження інформації – спеціально навчені особи.

Загалом, проблеми, що виникають у зв'язку з необхідністю забезпечення ефективного захисту інформації у військовій сфері, вирішити можливо. Проте це потребує часу, уваги з боку керівництва та фінансового забезпечення.

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права

<i>Аразов Вадим Фікратович</i> АВТОРИТАРНИЙ РЕЖИМ У КИТАЇ ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	3
<i>Бернадська Богдана Павлівна</i> СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	4
<i>Бідюк Дарина Анатоліївна</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОЛІЗІЙНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	7
<i>Осух Вікторія Олегівна</i> МЕЖІ ВПЛИВУ ПРАВА НА СУСПІЛЬНІ ВІДНОСИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	11
<i>Свіщова Владлена Олегівна</i> МІСЦЕ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ПРАВА УКРАЇНИ.....	13
<i>Шеляженко Юрій Вадимович</i> ОСОБИСТА АВТОНОМІЯ У ПРАВІ ЛЕГАЛЬНОГО ПРИМУСУ	15
<i>Шишацька Валентина Василівна</i> ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛADOVA СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	17

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Міжнародне право

<i>Беляй Владислав Олегович</i> АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ СУТНОСТІ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА ЄС.....	19
<i>Лукінчук Христина Анатоліївна</i> ПРАВО ЛЮДИНИ НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ, КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА СНД: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	22

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право.
Міжнародне приватне право**

<i>Баласинович Наталія Олександрівна</i> МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЙОГО ВІДПОВІДНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ.....	26
<i>Борисова Юлія Євгенівна</i> ПРИЧИННИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ ПРОТИПРАВНОЮ ПОВЕДІНКОЮ ТА ШКОДОЮ ЯК УМОВА ДЕЛІКТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	28
<i>Бурч Олексій Олександрович</i> МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ.....	30
<i>Єлісєєва Ірина Олексіївна</i> ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ЗАПОВІТУ.....	32
<i>Ковальчук Ярослав Вадимович</i> ДОЦІЛЬНІСТЬ ОХОПЛЕННЯ ЗАПОВІТОМ ЗАПОВІДАЛЬНОГО ВІДКАЗУ.....	35
<i>Курдибаха Аліна Володимирівна</i> ВІНАХІД (КОРИСНА МОДЕЛЬ) ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	38
<i>Святошнюк Сергій Сергійович</i> ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	40
<i>Семиполець Віталій Вікторович</i> ПІДСТАВИ ТА НАСЛІДКИ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ.....	43
<i>Яценко Тетяна Олегівна</i> ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСІБ, ЗАРЕЄСТРОВАНИХ У ЖИТЛОВОМУ ПРИМІЩЕННІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОФОРМЛЕННЯ СПАДЩИНИ.....	45

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право**

<i>Ангеленюк Анна-Марія Юріївна</i> РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	49
<i>Бойко Владислав Олександрович</i> ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ПРЕКУРСОРІВ В УМОВАХ АТО.....	51
<i>Гринчак Сніжана Сергіївна</i> ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ.....	53
<i>Гудінова Олена Валеріївна</i> НЕЧІТКІСТЬ ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	55
<i>Демченко Лариса Олександрівна</i> ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	57
<i>Мінченко Сергій Іванович</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	60
<i>Найда Віталій Олегович</i> НЕПОВНОЛІТНІЙ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД.....	65
<i>Поляк Уляна Юріївна</i> СВІДОЦЬКИЙ ІМУНІТЕТ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	67
<i>Романов Віталій Олександрович</i> АНАЛІЗ СИСТЕМ НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	71
<i>Свіщова Владлена Олегівна</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПОЧАТКОВОГО МОМЕНТУ ЖИТТЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ.....	72

Слободянюк Павло Леонідович ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ПРОТИДІЮ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, УХВАЛЕНИХ У XX СТ.....75

Стати Виталій Анатольєвич ПОДДЕЛКА ДОКУМЕНТОВ, ПРЕДСТАВЛЯЕМЫХ ДЛЯ РЕГИСТРАЦИИ ВЫПУСКА ЦЕННЫХ БУМАГ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА И УКРАИНЫ.....77

**Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Муніципальне право**

Мальцев Віталій Вікторович ОЗНАКИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ ТА ПРИНЦИПИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ.....82

Екологічне право. Земельне право. Аграрне право

Khrishcheva Oleksandra Georgiyivna DIFFERENTIATION OF CONCEPTS “RESERVED REGIME” AND “LEGAL REGIME” OF THE NATURAL AND RESERVED FUND OF UKRAINE.....85

Lazorenko A.V., Drobchak A.L. PRIVATIZATION OF LAND.....87

Фінансове право. Банківське право

Karpenko Katerina Volodymyrivna PROBLEMS OF CURRENCY REGULATION IN UKRAINE.....90

Судові та правоохоронні органи. Адвокатура

Ковальова Ірина Юріївна ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА В УКРАЇНІ.....92

Рехлицький Микола Сергійович ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ.....98

Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право

<i>Дідусь Катерина Андріївна</i> ЗАХИСТ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	100
<i>Казмірук Дмитро Миколайович</i> ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ.....	103
<i>Казмірук Дмитро Миколайович</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ ЧАСТИНІ.....	105

Підписано до друку 20.04.2017
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99, 063 300 86 72
E-mail: tooums@ukr.net